

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE MALİ
SUÇLARIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Erdi YAZICI
ORCID: 0009-0002-7476-134X**

**Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Kenan ERKAN
ORCID: 0000-0002-9975-8182**

AĞUSTOS - 2024

Erdi YAZICI tarafından hazırlanan “Davranışsal Finans Çerçevesinde Mali Suçların İncelenmesi” başlıklı bu tez, 11/07/2024 tarihinde Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan Tez Savunma Sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Kenan ERKAN

Sakarya Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Nevran KARACA

Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Sedat DURMUŞKAYA

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İŞLETME ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa: 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Erdi YAZICI
Öğrenci Numarası	:	Y219004022
Enstitü Anabilim Dalı	:	İŞLETME ENSTİTÜSÜ
Enstitü Bilim Dalı	:	MUHASEBE VE FİNANS BİLİM DALI
Programı	:	YÜKSEK LİSANS
Tezin Başlığı	:	Davranışsal Finans Çerçevesinde Mali Suçların İncelenmesi
Benzerlik Oranı	:	%15
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. / / 20.... İmza Öğrenci		
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere gsbtez@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. / / 20.... İmza Danışman		
Uygundur Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Tarih: / / 20.... İmza:		
☐ Kabul Edilmiştir ☐ Reddedilmiştir EYK Tarih ve No: / / 20.... /	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca desteklerini benden esirgemeyen, cesaretlendiren ve bilgisiyle bana ışık olan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa Kenan ERKAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde yer alan ve fikirleri ile katkı sunan Doç. Dr. Nevran KARACA ve Doç. Dr. Sedat DURMUŞKAYA'ya teşekkür ediyorum.

Hakkını asla ödeyemeyeceğim hayatımın her anında yanımda olan her koşul ve şartta ne olursa olsun desteklerini benden esirgemeyen, büyüten, öğreten ve eğiten kıymetli annem Hilmiye YAZICI'ya şükranlarımı sunuyorum. Bütün öğretilerini benimsemek ve uygulayabilmek tüm temennimdir. Tez sürecinde ve eğitim hayatımda bana yol arkadaşlığı eden Sefa ÇOBAN'a teşekkür ederim.

Sevgili babam Yusuf YAZICI anısına...

Erdi YAZICI

11.07.2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLOLAR.....	v
ŞEKİLLER.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
---------------------------------	---

1.1. Davranışsal Finans Kavramı.....	3
--------------------------------------	---

1.1.1. Davranışsal Finansın Tarihsel Gelişimi.....	5
--	---

1.1.2. Duygusal Eğilimler.....	7
--------------------------------	---

1.1.2.1. Aşırı İyimserlik Eğilimi.....	7
--	---

1.1.2.2. Sahiplik Eğilimi.....	8
--------------------------------	---

1.1.2.3. Statüko Eğilimi.....	9
-------------------------------	---

1.1.2.4. Sürü Davranışı.....	9
------------------------------	---

1.1.2.5. Pişmanlıktan Kaçınma.....	10
------------------------------------	----

1.1.2.6. Kayıptan Kaçınma.....	10
--------------------------------	----

1.2. Mali Suçlar Kavramı.....	11
-------------------------------	----

1.2.1. Suçun Tanımı.....	12
--------------------------	----

1.2.2. Mali Suç.....	13
----------------------	----

1.2.2.1. Mali Suçların Tarihsel Gelişimi.....	14
---	----

1.2.2.2. Türkiye’de Mali Suç Kavramı.....	15
---	----

1.2.3. Mali Suç Çeşitlerinin Kapsamı ve Türleri.....	16
--	----

1.2.3.1. Dolandırıcılık Suçu.....	16
-----------------------------------	----

1.2.3.2. Vergi Suçları.....	18
-----------------------------	----

1.2.3.3. Kaçakçılık Suçu.....	21
-------------------------------	----

1.2.3.4. Yolsuzluk Suçları.....	22
---------------------------------	----

BÖLÜM 2. 5941 SAYILI ÇEK KANUNU’NA MUHALEFET SUÇU.....	23
--	----

2.1. Çek Kavramı ve Mali Niteliği.....	23
--	----

2.2. Çekin Şekil Şartları.....	24
--------------------------------	----

2.3. Türk Ticaret Kanunu’nda Çeklerin Düzenlenmesi ve Şekli.....	25
--	----

2.3.1. Çek Kelimesi.....	25
--------------------------	----

2.3.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Ödenmesine İlişkin Havale	25
2.3.3. Muhatabın Ticaret Unvanı.....	26
2.3.4. Ödeme Yeri.....	26
2.3.5. Düzenleme Tarihi ve Yeri.....	26
2.3.6. Düzenleyenin İmzası.....	27
2.3.7. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası ve Karekod.....	27
2.4. 5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar.....	28
2.4.1. Tacirin Ticarî İşletmesiyle İlgili İş ve İşlemlerinde Tacir Olmayan Kişinin Çek Defterini Kullanarak Çek Düzenlemesi ve Düzenletmesi Suçu.....	28
2.4.2. Tacir Olmayan Kişiye Tacire Verilmesi Gereken Çeki Verme Suçu	30
2.4.3 Bankaya Gerçeği Yansıtmayan Beyanda Bulunma Suçu.....	30
2.4.4. Karşılıksız Çeke “Karşılıksızdır” İşlemini Yapmama Suçu.....	32
2.4.5. Çek Karşılığını Hamile Ödememe Suçu.....	33
2.4.6. Hakkında Yasak Kararı Verilen Kişinin Çek Düzenlemesi Suçu	34
2.4.7. Hakkında Yasak Kararı Verilen Kişi Adına Çek Hesabı Açma Suçu	35
2.4.8. Kanunen Yetkili Kılınanlar Dışında Çek Defteri Basanlar ve Bastıranlar Suçu.....	36

BÖLÜM 3. 2004 SAYILI İCRA VE İFLAS KANUNU’NA MUHALEFET SUÇU..... 38

3.1. İcra ve İflas Suçlarında Cezanın Amacı.....	38
3.2. İcra ve İflas Suçlarının Tarihsel Gelişimi.....	38
3.3. İcra ve İflas Kanunu’na Muhalefet Suçunun Türleri.....	40
3.3.1. Alacaklısını Zarara Sokmak Kastıyla Mevcudunu Eksiltme Suçu	40
3.3.2. Aczine Kendi Fiiliyle Sebep Olma veya Vaziyetin Fenalığını Bilerek Ağırlaştırma Suçu.....	41
3.3.3. Ticari İşletme Yöneticisinin Alacaklıları Zarara Uğrattıkça Kastıyla İşletme Borçlarını Ödememesi Suçu.....	42
3.3.4. Ticareti Terk Etme Hükümlerine Muhalefet Suçu.....	44
3.3.5. Hakikate Muhalif Mal Beyanında Bulunma Suçu.....	45
3.3.6. İcra Dairesince Teslim Edilen Taşınmaza veya Gemiye Tekrar Girme Suçu.....	45
3.3.7. Menfaat Karşılığı Arttırmadan Çekilme Suçu.....	46

BÖLÜM 4. ARAŞTIRMA.....	47
4.1. Araştırmanın Amacı.....	47
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	48
4.3. Veri Seti.....	50
4.4. Analiz Sonuçları.....	52
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA.....	66
ÖZGEÇMİŞ.....	71

KISALTMALAR

GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İBGK	: İctihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLÖLAR

Tablo 1: Hausman Testinin Sonucu (Toplam Mali Suç).....	52
Tablo 2: Hausman Testi Testinin Sonucu (İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefe Suçu)....	52
Tablo 3: Breusch-Pagan Lagrange Çarpan Testinin Sonucu (Toplam Mali Suç).....	53
Tablo 4: Toplam Mali Suç.....	53
Tablo 5: İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu.....	55
Tablo 6: Dolandırıcılık Suçu.....	57
Tablo 7: Yolsuzluk Suçu.....	58
Tablo 8: Kaçakçılık Suçu.....	59

ŞEKİLLER

Şekil 1: Mali Suçlar Ağacı.....	16
---------------------------------	----

ÖZET

Yazıcı, E. (2024). *Davranışsal finans çerçevesinde mali suçların incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.

Bu çalışmada nüfus yoğunluğu, enflasyon, GSYH, ortalama hanehalkı büyüklüğü, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ve eğitim oranları gibi çeşitli faktörlerin mali suçlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, mali suçların veya ekonomik suçların finansal ve sosyal etkilerinin neler olduğu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda 2008 ve 2020 yılları arasında Türkiye’de işlenen mali suçlardan hüküm giyenler ile diğer faktörleri içeren bir veri seti hazırlanmıştır. Veri setinde 81 ile ait veriler bir araya getirilmiştir. Mali suçların toplam suçlar içindeki payı hesaplanarak ilişkili olduğu düşünülen faktörler Panel Veriler kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Analizde kullanılan Havuzlanmış EKK (En Küçük Kareler), Sabit Etkiler, Rassal Etkiler ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) gibi ekonometrik yöntemlerle, zamana bağlı değişiklikler ve bireysel değişkenler, bu çalışmada analiz edilen faktörlerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmanın amacının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Elde edilen bulgular mali suçlar ile nüfus yoğunluğu, enflasyon, GSYH, ortalama hanehalkı büyüklüğü, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ve eğitim oranları arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Mali suç türlerinden bir tanesi olan İcra ve İflas Kanunu’na muhalefet suçları ise ayrıca test edilerek nüfus yoğunluğu, enflasyon, ortalama hanehalkı büyüklüğü, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ve eğitim oranları arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar arasında en dikkat çekici olan bulgu enflasyon arttıkça İcra ve İflas Kanunu’na muhalefet suçu işlenme olasılığının azalmasıdır. Bu sonuç, insanların yüksek enflasyon ortamında finansal baskı nedeniyle daha fazla hukuki problemle muhatap olması beklentimizin aksine bir durumu ortaya koyduğu için ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tez ile mali suçların veya ekonomik suçların işlenme saikleri davranışsal finans yardımıyla tespit edilmeye çalışmış ve bu saiklerin önlenmesine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada ayrıca ülkelerin en önemli gelir kaynakları arasında yer alan vergi gelirlerinin kayba uğramasının önlenmesi ve diğer ekonomik zararların önlenmesine ilişkin önerilerde bulunulmuş ve faydalı olabileceği düşünülen politika önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal Finans, Mali Suç, Ekonomik Suç, İcra ve İflas Kanunu.

ABSTRACT

Yazıcı, E. (2024). *Investigation of financial crimes within the framework of behavioral finance* (Unpublished master's thesis). Sakarya University.

In this study, the impact of various factors such as population density, inflation, GDP, average household size, the ratio of rural population to total population and education rates on financial crimes are analyzed. The aim of this study is to reveal the financial and social effects of financial crimes or economic crimes. For this purpose, a data set including those convicted of financial crimes committed in Turkey between 2008 and 2020 and other factors has been prepared. In the data set, data from 81 provinces were brought together. The share of financial crimes in total crimes was calculated and the factors considered to be related were analyzed using Panel Data. Econometric methods such as Pooled Least Squares, Fixed Effects, Random Effects and Generalized Method of Moments (GMM), time-dependent changes and individual variables have provided a better understanding of the purpose of the research in line with the results obtained from the factors analyzed in this study. The findings show that there is a relationship between financial crimes and population density, inflation, GDP, average household size, rural population to total population ratio and education rates. The crimes of opposition to the Enforcement and Bankruptcy Law, which is one of the types of financial crimes, were also tested and it was concluded that there is a relationship between population density, inflation, average household size, the ratio of rural population in total population and education rates. The most striking finding among these results is that as inflation increases, the likelihood of committing crimes against the Bankruptcy and Execution Law decreases. This result is an interesting finding since it is contrary to our expectation that people are more likely to face legal problems due to financial pressure in a high inflation environment.

In this thesis, the motives for committing financial crimes or economic crimes have been tried to be determined with the help of behavioral finance and suggestions have been made to prevent these motives. The study also makes suggestions on preventing the loss of tax revenues, which are among the most important sources of income of countries, and preventing other economic damages, and policy recommendations that may be useful are presented.

Keywords: Behavioral Finance, Financial Crime, Economic Crime, Execution and Bankruptcy Law.

GİRİŞ

Mali suçlar finansal hayata zarar veren etkileri nedeniyle Dünya’da ve Türkiye’de önemli sorunlara yol açan bir suç türüdür. Mali suç veya ekonomik suç, bir tarafın finansal menfaat sağlamak amacıyla diğer tarafın mali zararına yol açmasıdır. Yani mali suçlar, yasalara aykırı olarak mali kazanç sağlamayı amaçlayan eylemlerden oluşmaktadır. Zarara uğrayan taraf gerçek kişiler veya tüzel kişiler olabilir yahut kamu kesimi de zarar gören taraf olabilir. Kamu kesimi hazinenin mali zarara uğraması nedeniyle doğrudan zarara uğrayan taraf olabileceği gibi bireylerin uğramış olduğu mali zarar sonrası hukuk düzenine aykırılık, devlet otoritesinin sarsılması, bu suçlarla mücadele kapsamında yapılan harcamalar gibi faktörlerle dolaylı yollarla da zarara uğrayabilir. Bu suçun işlenmesinde fail veya failler birçok çeşitli yöntem kullanabilir. Bu yöntemler arasında en sık rastlanan hileli davranışlar ve manipölasyon bireylerin hataya açık hale gelmesine ve algısal yanılgıya düşmesine neden olmaktadır.

Davranışsal finans model ve teorileri, mali suçların nasıl işlenebileceğini anlamak için yararlı bir çerçeve sunmaktadır. Davranışsal finans, insanların mali kararlarını etkileyen psikolojik ve sosyal faktörleri inceleyen bir alandır. Bireylerin mali kararlarını alırken duyguları, bilişsel yanılsamaları ve sosyal etkileri dikkate aldıkları göz önüne alındığında, bu kararların bazıları mali suçlara veya hatalı mali davranışlara yol açabilir.

Mali suçlar ve davranışsal finans, finansal sistemler ve bireylerin finansal kararları üzerindeki etkileri açısından birbirleriyle ilişkilidir. Davranışsal finans, bireylerin finansal kararlarını nasıl aldıklarını inceler. Psikolojik sapmalar, duygular ve bilişsel hatalar, insanların mali suçlara karışmalarına yol açabilir. Mali suçlar, genellikle bilgi manipölasyonu ve dolandırıcılık yoluyla gerçekleştirilir. İnsanların bilgilerindeki eksiklikler veya hatalı çıkarımları, mali suçların hedefi haline gelmelerine neden olmaktadır. Davranışsal finans, finansal düzenleme ve politika oluşturma süreçlerinde, tüketici davranışlarını daha iyi anlamak, mali suçları önlemek ve yatırımcıları korumak için kullanılmaktadır. Özetle, mali suçlar ve davranışsal finans arasındaki ilişki, insanların psikolojik ve davranışsal özelliklerinin mali suçların gerçekleştirilmesinde ve önlenmesinde nasıl bir rol oynadığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Hem bireysel yatırımcıların hem de piyasa düzenleyicilerinin, finansal kararlarında bu bilgileri dikkate almaları, mali suçlara karşı daha etkili bir savunma mekanizması oluşturabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Mali suçların ortaya çıkış nedenleriyle ilgili literatür yeterli zenginlikte değildir. Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar oldukça az sayıdadır. Bu çalışmada literatüre zenginleştirmek amacıyla mali suçlar veya literatürde sıkça kullanılan adıyla ekonomik suçlar ile nüfus yoğunluğu, enflasyon, GSYH (TL), ortalama hanehalkı büyüklüğü, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ve eğitim oranlarının ilişkisi test edilmiştir. Bu testlerin gerçekleştirilmesi için Panel Veri Analizi kullanılmıştır. Ekonomik koşulların, mali veya ekonomik suçlarla olan ilişkisinin analizinde dikkate alınması gereken birçok dinamik bulunmaktadır ve bu ilişkiler genellikle karmaşıktır. Karmaşık ilişkilerin analizinde sıklıkla kullanılan Havuzlanmış EKK (En Küçük Kareler), Sabit Etkiler, Rassal Etkiler ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) gibi ekonometrik yöntemler, zamana bağlı ve birey özelindeki değişkenliği dikkate alarak, bu karmaşık ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle bu tezde söz konusu ekonometrik yöntemler kullanılmıştır. Oluşturulan veri setinin analizinde ise “Stata17” programından yararlanılmıştır.

Tezin İçeriği

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde davranışsal finansın ortaya çıkışına ve tarihçesine değinilirken, davranışsal finansın duygusal eğilimleri olan aşırı iyimserlik, sahiplik eğilimi, statüko eğilimi, sürü davranışı, pişmanlıktan kaçınma ve kayıptan kaçınma kavramları üzerinde durulmuş ve bu kavramlar açıklanmıştır. Ayrıca mali suçların kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışmıştır. Bu çerçeve doğrultusunda mali suçların tanımı yapılmıştır. Bu çalışmanın temel konusu olan mali suçların neler olduğu üzerinde durularak türlerine değinilmiş ve mali suç kavramı açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise 5941 sayılı Çek Kanunu ve bu kanuna muhalefet suçu, ilgili kanun maddeleri kapsamında açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’na muhalefet suçu, ilgili kanunda sayılan suç türleri çerçevesinde açıklanmaya çalışılmış olup İcra ve İflas Kanunu’nun amacı ve tarihsel sürecine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın amacı ve yöntemi ortaya konulmuş, araştırma verileri, analizinde kullanılan yöntemler açıklanmış ve analizin anlaşılabilirliğinin artırılması amacıyla veri setinde yer alan kavramlar üzerinde durulmuştur. Bölümde son olarak araştırmanın analiz sonuçları tablolar üzerinden açıklanmıştır.

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Davranışsal Finans Kavramı

"Homo economicus" ya da "ekonomik insan" kavramı, bireylerin ekonomik kararlarını anlamak için kullanılan kurgusal bir karakterdir. 18. ve 19. yüzyıllarda ekonomik modellerin geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkan bu model, insan davranışını analiz etmek için basitleştirilmiş bir yaklaşım sunar. Homo economicus'un temelinde yatan varsayımlar şunlardır:

Tam bilgi: Bireylerin karar verirken piyasadaki bütün ilgili bilgilere sahip oldukları varsayılır. Bu, tüm seçenekleri değerlendirebilecekleri ve her zaman kendileri için en iyi sonucu bulabilecekleri anlamına gelir.

Rasyonellik: Bireylerin kararlarını tamamen mantıksal bir şekilde verdikleri ve yararını maksimize etmeye çalıştıkları düşünülür. Kişisel çıkarları doğrultusunda hareket ederler ve duygusal yapının karar verme sürecine etki etmediği varsayılır.

Öz-Merkezliği: Homo economicus kendini merkeze alarak, kişisel faydasını maksimize etmeye çalışır. Başkalarının faydalarını veya zararlarını ikincil olarak değerlendirir.

Sürekli İyileştirme Arayışı: Karşılaştığı seçenekler arasından, en yüksek fayda veya kârı sağlayanı seçme eğilimindedir.

Homo economicus, ekonomi biliminin ilk dönemlerinde birtakım temel prensipleri ifade etmesi yönüyle önemli olmuştur, ancak gerçek insan davranışını yeterince temsil etmediği için eleştirilmiştir. Gerçek hayatta insanlar çeşitli sınırlılıklarla karşı karşıyadır; bilgi eksikliği, duygusal ve psikolojik etmenler ve düşünme kapasitesinin sınırlı olması gibi faktörler karar verme süreçlerini etkileyebilir. Bu nedenle, ekonomistler daha gerçekçi davranışsal ekonomi modelleri geliştirmeye yönelmiştir. Bu modeller, insanların rasyonel olmayan davranışlarını, yanlış algılarını ve diğer sınırlamalarını dikkate alır (Yalçınkaya, 2004).

Bununla birlikte, Homo Economicus modeli, ekonomik teori ve politika analizinde temel bir başlangıç noktası olarak kullanılmaya devam etmektedir. Modern ekonomi çalışmaları, insan davranışını daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek Homo Economicus modelini genişletmeye ve geliştirmeye çalışmaktadır.

Günümüzde toplumsal yapının belirsizlik esaslı olması dolayısıyla beklenmedik zamanda, beklenmedik değişkenden beklenmeyen sonuçlar doğabilmektedir. Bu durum Homo Economicus'un tam bilgiye sahip olması ve tüm kararlarının doğru olması özelliğini ortadan kaldırmaktadır.

Daniel Kahneman ve Vernon Smith, insan davranışları, beklentileri ve karar alma süreçleri üzerine yaptıkları çalışmalarıyla 2002 yılında Nobel Ekonomi Ödölüne layık görölmüşlerdir.

Ekonomik alanında Nobel Ödölü almasına karşın Daniel Kahneman bir psikoloji profesörüdür. Kahneman'ın insan sezgileri ve karar alma süreçleri üzerine yaptığı çalışmalar yalnızca psikoloji alanında değil finans alanında da önemli bir yere sahiptir. Ekonomi alanında en prestijli akademik yayınlardan biri olarak kabul gören Econometrica'da 1979 yılında Amos Tvesky ile birlikte yayınlanan makalesi son çeyrek asırda en çok atıf alan yazılardan biri olmuştur (Yazıcı, 2002).

İnsanların finansal kararları nasıl aldığı daima akılları kurcalayan bir olgu olmuştur. Bu olguyu merak eden araştırmacılar (Daniel Kahneman, Amos Tvesky gibi) davranışsal finans kavramını literatüre kazandırmıştır.

Davranışsal finans, bireylerin aldıkları kararlarda her zaman rasyonel olmadığı ve bu sebepten dolayı beklenen fayda ve etkin piyasa gibi finans hipotezleri geçerliliğini yitirmektedir (Moscarini, 2003).

Davranışsal finans, aktif piyasalarda yer alan teorilerin sapmaları, bireylerin davranışlarının mantıki bir çerçevede açıklanamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Yatırım yapan bireylerin karar verirken etkileşimde bulunduğu tüm faktörleri bir bütün halinde incelemektedir. Davranışsal finans bir insanın finansal davranışlarını yerine getirirken neden bu davranışı sergilediğini ve nasıl bir psikolojide olduğunu tasvir etmektedir (Sewell, 2007).

Davranışsal finans bireylerin yatırım kararlarını verirken hangi şekilde davrandıklarını belirlemeye çalışmaktadır. Davranışsal finans, finans piyasalarında yatırımcıların kararlarını verirken bu kararı etkileyen faktörlerin neler olduğunu araştırmaktadır. Davranışsal finansın en önemli dayanağı insanların yatırım kararlarını belirlerken tamamen rasyonel davranmadığı varsayımıdır. Bireylerin rasyonel olmayan davranışları sonucunda piyasa tam etkinliktan sapmaktadır (Kojabad, 2012).

Davranışsal finans, birden fazla bilim dalından oluşmaktadır. Bunlar; finans, psikoloji ve ekonomi bilimleridir. Odak noktasıysa finans alanında ortaya çıkan bazı tersliklerin nedenlerini açıklamaya çalışmaktır. Bireylerin her zaman rasyonel davranmaması ve finansal karar alırken yeterli araştırmayı yapmadan eyleme geçmeleri doğrultusunda çalışmalar yapılmış ve kanıtlanmıştır. Bu sebeple psikoloji alanında çalışmalar yürüten araştırmacıların ekonomiye olan ilgileri artmış ve davranışsal finans alanında çalışmalar artmıştır. Kahneman, Slovic ve Tversky çalışmalarında davranışsal finansa yer vermiştir ve davranışsal finansın gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. (Öztopçu, 2016).

1.1.1. Davranışsal Finansın Tarihsel Gelişimi

Davranışçılık 20. yüzyılın başlarında John D. Watson tarafından ortaya konulmuştur. John D. Watson çalışmalarını gözlemlenebilir uyarıcılar ve bu doğrultuda aldığı cevaplar üzerine kurmuştur. Davranışın ortaya çıkardığı durumların içsel eğilimlerin yanı sıra dış çevreyle de bağlantılı olduğunu savunmuştur (Tufan, 2006).

Psikoloji biliminin finansal karar alma modellerine dâhil olmasından da önce, klasik iktisadi anlayışın hâkim olduğu dönemlerde, yürütülen çalışmalarda bireylerin psikolojik durumlarının finansal davranışlarına olan yansımalarına yer verildiği görülmektedir. Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı kitabında bireylerin finansal davranışlarında kişisel faydasını maksimize etmekle beslendiği ileri sürülmüştür. Daha sonraki zamanlarda ortaya çıkan neo-klasik dönemde, iktisat ve psikoloji bilimleri birbirinden uzaklaşmış ve homo economicus kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. John Maynard Keynes Homo Economicus kavramına karşı çıkmış ve tamamen rasyonel davranışlar sergileyen bir insan modeline gerçek hayatta rastlanılmasının mümkün olmadığını dolayısıyla bireylerin irrasyonel davranışlar sergilediğini ileri sürmüştür. İktisatta psikolojinin önemi Irving Fisher ve John Maynard Keynes gibi iktisatçıların araştırmalarıyla artmaya başlasa da 20. yüzyılın ortalarına kadar bu düşünce pek dikkate alınmamıştır (Singh, 2010).

İktisat ve psikolojinin o dönemde neden uzaklaştığı iki farklı görüşle ilişkilendirmek mümkündür. Bu görüşlerden birincisi, psikolojinin o dönemlerde henüz yeni ortaya çıkmaya başlaması ve bilimsel olarak kabul görmemesi, buna bağlı olarak hipotezleri sınamayan ve bilimsel olarak reddedilemeyen psikolojinin iktisada dâhil edilmesiyle iktisat biliminin pozitif olmaktan alıkonulacağıdır. İkincisiyse, yeni yeni ortaya çıkartılan birey davranışlarının görünenden daha komplike olduğu ve psikolojinin iktisat biliminin

temellerine farklı pek çok değişkenin dahil edileceği fikrinin olmasıdır (Angner ve Loewenstein, 2006). Bu sebeple, 1738 yılında Daniel Bernoulli tarafından temelleri atılan “Beklenen Fayda Teorisi” 20. yüzyılın ortalarına kadar iktisatçılar tarafından kabul edilen ve “Davranışsal Finans” güçlenene kadar geçen zamanda genel kabul görmüş bir teori olmuştur.

İktisat teorisi, sistemin gelecekteki durumlarının gelişmesinde rastgelelik bulunmayan bir dünyada, getirisi maliyetinden fazla olan etkinliklerin bireyler için daha cazip olacağını savunmaktadır. Bu sebeple dürüst bir oyunun beklenen getirisi, oyunun maliyetinden fazlaysa, daima fazlayı az olana tercih eden rasyonel bir bireyin bu oyuna katılması beklenmektedir. Gerçek dünyadaki bireylerin bunun gibi oyunlara katılmadığı durumları gözlemlemek mümkündür. Bireyi sonucu belli olmayan oyunlara katılıma teşvik eden husus, kazanma arzudur. O halde birey, bu arzusu ölçüsünde risk alacaktır. Ancak, oyundan elde edilecek ödül artırılrsa dahi, birçok insan bu oyunu oynamaktan geri duracaktır. Bu sebeple bireyin yükleneceği risk ile kazanma arzusu doğrusal bir ilişki içinde değildir. Bir diğer ifadeyle bireyin verdiği kararın dürüst bir oyunun yalnızca beklenen getirisine bağlı olmadığı söylenebilir. Birbirini tutmayan bu durum ilk kez bir matematikçi olan Daniel Bernoulli (1738) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Daniel Bernoulli, sonucun belirgin olmadığı durumlarda bireyin verdiği kararın, yalnızca ortaya konan ödülün fazlalığına bağlı olmadığı bunun yanı sıra ödülde elde edilecek olan getirinin bireyde yaratacağı faydaya da bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Yani oyunda ortaya konan ödülün beklenen getirisinin ne olduğunun yanı sıra bu getirinin birey için ifade ettiği anlam onun davranışlarını belirleyen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde marjinalfaydayı sayısallaştıran Daniel Bernoulli literatüre önemli katkılar sağlamıştır.

İlk olarak 1738 yılında Daniel Bernoulli tarafından ortaya konan “Beklenen Fayda Teorisi” risk altında verilen kararların analizini inceleyen bir teoridir. Beklenen fayda teorisine göre duygularından soyutlanmış rasyonel insan, risk ve belirsizlik taşıyan durumlardan, beklenen faydası yüksek olanı seçmektedir. Beklenen fayda teorisi, temelde beklenen faydanın maksimize edilmesine dayanmaktadır. İnsanların finansal çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ileri süren bu teori, insanların almış olduğu kararların rasyonellik ve beklenen faydanın maksimize edilmesine dayandığını savunmaktadır. Bu doğrultuda akıllı ve mantıklı insanlardan, beklenen fayda teorisi varsayımları

doğrultusunda karar vermeleri beklenmektedir. Ayrıca, teoriye göre insanlar riski sevmeyen ve riskten kaçınan kişiler oldukları varsayımı hâkimdir (Mongin, 1997).

George Katona, Harvey Leibenstein, Tibor Scitovsky ve Herbert Simon gibi iktisatçılar 20. yüzyılın ortalarından sonra beklenen fayda teorisini, yayınlarında eleştirmiş ve bireylerin karar verme sürecinde psikolojik etkilerin öneminden bahsetmeye başlanılmıştır. 1960'lı yıllarda insan beyninin karar alma sürecinde en temel araç olduğunun ortaya konmasıyla birlikte ekonomi alanında yürütülen çalışmalarda dikkate alınmayan problem çözme ve hafıza gibi kavramlara yeni çalışmalarda yer verilmiştir. Bu yeni gelişmeler doğrultusunda Amos Tversky, Ward Edwards, Daniel Kahneman ve Duncan Luce gibi psikoloji alanında çalışmalar ortaya koyan araştırmacılar çalışmalarına ekonomik modelleri de dâhil etmişlerdir (Camerer ve Loewenstein, 2002).

1.1.2. Duygusal Eğilimler

Duygusal eğilimler, bireyin belirli duygusal durumlara veya hislere karşı sürekli ve genellikle bilinçsiz olarak gösterdiği eğilimlerdir. Bu eğilimler, kişilik özellikleri, geçmiş deneyimler, kültürel faktörler ve biyolojik faktörler tarafından şekillendirilebilir. Davranışsal finansın duygusal eğilimleri izleyen kısımda altı başlık altında incelenmiştir.

1.1.2.1. Aşırı İyimserlik Eğilimi

Bireyler vermiş oldukları kararlarda olası olumsuz sonuçları önemsememektedir. Yatırımcılar finansal aktörlere yönelik aşırı iyimser beklentiler içerisinde. Bu durumda birçok yatırımcı başarılı olmayan bir yatırımın kendileri için geçersiz olacağını düşünmektedir. Ancak, bu düşünce oluşturdukları portföyler için zararlı sonuçlara yol açabilmektedir (Thaler, 2005).

Yatırım kararları söz konusu olduğunda, içsel ve dışsal perspektifler arasında bir denge kurulması son derece önemli olmaktadır. İçsel bakış açısını temsil eden "iyimserlik" kişinin iç dünyasındaki iyimser tahminleri ve inançları ifade etmektedir. Genellikle kişisel beklentiler, deneyimler ve tutumlarla şekillenmektedir. Birey, kendi projelerinin ya da yatırımlarının başarılı olacağına içtenlikle inanabilmekte ve bu onların motivasyonunu ve kararlılığını artırabilmektedir. Diğer yandan, dışsal perspektif, bir yatırımın potansiyel başarısını değerlendirirken daha objektif ve analitik bir yaklaşım gerektirmektedir. Dışsal değerlendirme genellikle piyasa koşulları, ekonomik göstergeler, sektör analizleri ve rakip faaliyetlerinin dikkatli bir analizi gibi faktörlerin

incelenmesini içermektedir. Dış dünyadan gelen veriler, aşırı iyimserliği dengelemekte ve daha gerçekçi tahminler yapılmasına olanak tanımaktadır (Nofsinger, 2014).

Aşırı iyimserlik, kişinin olumsuz sonuçları görmezden gelmesine ve potansiyel riskleri küçümsemesine yol açabilir. Bu eğilim, "iyimserlik yanlılığı" olarak bilinir ve kişinin karar verme sürecini etkileyebilir. Karar vericilerin istedikleri sonuçların gerçekleşme ihtimalini abartmaları ve istemedikleri sonuçların olasılıklarını düşük göstermeleri, özellikle risk yönetimi gerektiren durumlardaki kararlar için tehlikeli olabilmektedir (Nofsinger, 2014).

Aşırı iyimserlik eğilimi, bireyin kendi gelecekleriyle ilgili olumlu olayların gerçekleşme olasılığını aşırı derecede yüksek tahmin etmesi ve olumsuz olayların gerçekleşme olasılığını düşük tahmin etmesi durumunu ifade etmektedir. Bu psikolojik eğilim, bireyin gerçekliği olduğundan daha pozitif algılamasına ve dolayısıyla daha riskli kararlar almasına sebep olabilmektedir. Bu durum bireyin kişisel beklentileri, karar verme süreçleri ve geleceğe yönelik planlarını ciddi şekilde etkileyebilir.

1.1.2.2. Sahiplik Eğilimi

Sahiplenme eğilimi, davranışsal finans alanında incelenen önemli bir kavramdır ve insanların sahip oldukları nesneleri, sahip olmadıkları eşdeğer nesnelere göre daha değerli bulmaları sonucunu açıklamaktadır. Bu, yatırımcıların finansal karar verme süreçlerini etkileyebilmekte ve sıklıkla mantıksal veya kar getiren davranışların yerine duygusal tepkilerin ön plana çıkmasına yol açabilmektedir (Nofsinger, 2014).

İnsanlar sahip olduğu bir şeye, potansiyel bir kaybın kaçınılmaz acısından dolayı, sahip olmadığı bir şeye göre daha fazla değer atfetmektedirler. Bu etki, Richard Thaler ve diğer davranışsal finansçılar tarafından geniş bir şekilde araştırılmıştır.

Sahiplenme eğilimi, değerlendirme sürecine duygusal unsurları da dâhil eder. Bir kişiyle özdeşleşmiş nesnelere kesinlikle daha büyük bir değer atfettikleri görülmektedir. Özellikle aile yadigârları, kişisel hatıralar veya kişisel başarılar ile bağlantılı varlıklar gibi duygusal değere sahip nesneler için bu durum daha belirgindir. Bu durum, finansal karar verme sürecinde mantıklı kararlar verilmesini engelleyebilen önemli bir faktördür. Örneğin, miras kalan bir ev, yatırımcı tarafından piyasa değerinden daha yüksek bir değere sahip olarak görülebilir, bu da yatırımcının bu varlığı satarken zarar etmesine veya piyasa koşullarına uygun hareket etmemesine neden olabilmektedir (Thaler, 1980).

Bu eğilimi aşmak için bireylerin duygusal bağlarını bir kenara bırakarak objektif değerlendirme yapmaları, uzman danışmanlık alarak dış perspektiflerden yararlanmaları ve varlıkları piyasa koşulları ve uzun vadeli hedefler çerçevesinde değerlendirmeleri önemlidir.

1.1.2.3. Statüko Eğilimi

Statüko eğilimi veya başka bir deyişle, statüko yanlılığı, yatırımcıların mevcut durumda kalma eğilimini ifade etmektedir. Bu eğilim, duygusal bağlar, aşinalık ve değişime karşı direnç gibi faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Örneğin bir yatırımcı, algılanan güvenlik veya nostaljik değer nedeniyle, ailesi tarafından uzun yıllar sürdürülen hisse senetlerini satmakta tereddüt edebilir (Nofsinger, 2014).

Bu yaklaşımın avantajları arasında, aldıkları riskleri daha iyi anlamaları ve sürekli alım-satım işlemlerinde bulunmaktan kaçındıkları için işlem masraflarının düşük olması sayılabilir. Ancak, yatırımın duygusal değerinin, rasyonel ve finansal değerlendirmelere ağır basması finansal hedeflere ulaşmada engel teşkil edebilmektedir. Eğer bir yatırım düşük performans gösteriyorsa ve yatırımcının portföy hedefleriyle uyumlu değilse, duygusal bağlılık, portföy yönetimine zarar verebilir (Nofsinger, 2014).

Kayıptan kaçma eğilimi, insanların potansiyel kayıplardan önemli ölçüde daha fazla etkilendiğinin psikolojik bir göstergesidir. Bu durum, finansal karar vermede ağırlıkla karşımıza çıkar. Yatırımcılar, özellikle zarar ettikleri bir yatırım söz konusu olduğunda, yatırımı elden çıkarmak yerine zararı kabullenmeyi ertelemek eğiliminde olabilirler. Statüko eğilimi ile kayıptan kaçınma eğilimi birleştiğinde, statüko eğiliminin kaybın gerçekleşme olasılığını azaltıcı bir algı oluşturması nedeniyle yatırımcı davranışları değiştirebilmektedir (Gazel, 2016).

Bu davranış, Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin "Prospect Theory" 'sinde ele alınmış olan, bireylerin kazançlara göre kayıplara daha güçlü tepki gösterdiği fikrini desteklemektedir.

1.1.2.4. Sürü Davranışı

Sürü davranışı eğilimi finansal piyasalarda oldukça önemli ve sıkça gözlemlenen bir olgudur. Bu tür davranışlar, yatırımcıların kendi bilgi ve analizlerinden ziyade başkalarının hareketlerine dayanarak karar almalarına yol açmaktadır. Bu durum, genellikle irrasyonel ve aşırı tepkiye neden olabilmekte ve piyasalarda dengesizlik

yaratabilmektedir. Örneğin; bir varlığın değeri hızla artarken, sürü psikolojisi nedeniyle daha fazla yatırımcı bu varlığı satın alabilir ve bu da bir balon oluşumuna neden olabilir. Aynı şekilde, bir panik esnasında çok sayıda yatırımcı aynı anda satış yapmaya başladığında, bu da piyasalarda ani ve sert düşüslere yol açabilir. Ekonomik krizlerde de sürü davranışının etkisi büyük olabilmektedir. İnsanlar, diğer yatırımcıların panikleyerek satış yaptığını gördüğünde benzer şekilde hareket edebilmekte ve bu da krizlerin daha da derinleşmesine neden olabilmektedir (Scharfstein ve Stein, 1990).

1.1.2.5. Pişmanlıktan Kaçınma

Pişmanlık kaçınma etkisi, davranışsal finasta yaygın bir kavramdır ve yatırımcıların karar alma süreçlerini anlamak için önem arz etmektedir. Psikolojik olarak, yatırımcılar genellikle hatalarından kaynaklanan pişmanlık duygusundan kaçınmayı tercih ederler ve bu çoğu zaman başka bir olumsuz sonuca yol açabilecek olan mevcut pozisyonlarını koruma eğilimine yol açmaktadır.

Yatırımcılar ayrıca kayıplarını kabul etmekte zorlanabilmekte ve bu da "kayıpları geri kazanma" tuzağına düşmelerine neden olabilmektedir. Bu durumda, kayıplarını geri kazanmak için daha yüksek riskli yatırım fırsatlarına yönelebilmekte ya da zaten kaybettikleri yatırımlarında kalabilmektedirler. Ancak bu durum daha fazla kayba yol neden olabilir (Zeelenberg ve Beattie, 1997).

1.1.2.6. Kayıptan Kaçınma

Kayıptan kaçınma, bireylerin kayıplardan kaçınmak için kazanç elde etmeye kıyasla daha güçlü bir motivasyon gösterdikleri psikolojik bir eğilimdir. Bu kavram, Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin 1979'da geliştirdikleri Beklenti Teorisi (Prospect Theory) ile ortaya çıkmıştır.

Kayıptan kaçınma, insanların karar verme süreçlerinde neden potansiyel kayıpları minimize etmeye çalıştıklarını ve bu kayıpların bireylere kazançlardan daha fazla acı verdiğini açıklamaktadır. Örneğin, 100 dolar kaybetmenin verdiği üzüntü, 100 dolar kazanmanın verdiği sevinçten daha yoğun hissedilebilmektedir. Bu durum, insanların riskli durumlarda riskten kaçınma eğilimlerini veya mevcut durumu koruma istekliliklerini açıklamada kullanılmaktadır (Kahneman, 2011).

1.2. Mali Suçlar Kavramı

Mali suçlar, ekonomik kaynakların yasa dışı yollarla elde edilmesi veya kullanılması ile ilişkili olan geniş bir suç kategorisini kapsamaktadır. Bu suçlar genellikle vergi kaçakçılığı, rüşvet, kara para aklama, dolandırıcılık ve zimmete para geçirme gibi faaliyetleri içermektedir. Mali suçlar, bir yandan devletin vergi gelirlerini azaltırken diğer yandan toplumun genel refahını olumsuz etkilemektedir. Bu durum, kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli olan kaynakların yetersizliğine ve ekonominin genel sağlığına zarar verici sonuçlar doğurur. Mali suçların tanımlanmasının zor olmasının sebebi, genellikle çok karmaşık yapıya sahip olmaları ve belirli bir hukuk sisteminin kapsamlı tanımlar ve düzenlemeler yapma kapasitesinin sınırlı olmasından dolayıdır. Özellikle globalleşen dünyada, mali suçların sınırları aşan bir yapıya bürünmüş olmasından dolayı, uluslararası iş birliği gereksinimi ve farklı ülkelerin hukuk sistemlerindeki değişiklikler de bu zorluğu artırmaktadır.

Mali suçların önlenmesi ve cezalandırılması hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili politikaların ve sıkı düzenlemelerin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu tür önlemler, sadece mali suçların ekonomik etkilerini hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal adalet ve toplum güvenliğini de muhafaza eder (Aykın, 2017). Mali suçlar ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ilk kapsamlı çalışmayı ortaya koyan bilim adamı Gary Becker'dir. Gary Becker'in 1968 yılında yayımladığı "Crime and Punishment: An Economic Approach" adlı makalesi kriminal ekonomi alanında önemli bir dönüm noktasıdır. Becker bu makalesinde suç davranışını ekonomik bir bakış açısıyla incelemiş ve suç faaliyetlerinin maliyet-fayda analizine dayanılarak incelenebileceğini öne sürmüştür. Bu yaklaşım, suç işleme kararlarının bireyler tarafından rasyonel seçimlerin sonucu olarak verildiğini savunur. Suç ve cezaların ekonomik analizine yönelik bu yenilikçi yaklaşım, kriminoloji ve ekonomi alanlarında geniş çapta kabul görmüş ve çeşitli politikaların şekillendirilmesine katkıda bulunmuştur. Becker'in çalışması, suçların kontrol edilmesi ve cezalandırılması için alternatif stratejiler geliştirilmesine de zemin hazırlamıştır (Becker, 1968, s.169-217). Mali suçu diğer suçlardan farklı kılan şiddet içermemesidir. Organize şekilde işlenen bu suçlar sadece kolluk ve yargının değil birçok kamu kurumunun alanına girmektedir. Somers 1984 yılında yayımlamış olduğu "Ekonomik Suçlar" isimli kitabında net bir tanımlama yapmayarak, niteliksel bir çerçeve çizmeye çalışmıştır. Organize şekilde işlenmesi, kompleks olması, şiddet içermemesi,

mekân sınırlaması olmaması, maddi çıkar içermesi, mağdurun suçun işlenmesi esnasında habersiz olması gibi niteliklerle kapsamını belirlemiştir (Aykın, 2017).

1.2.1. Suçun Tanımı

Suç, kanun koyucu tarafından ön görülen fiillerin önceden belirlenmiş cezalar ile caydırıcı kılmak veya fiilden sonra cezalandırmaktır. Suç, bireylere veya topluma zarar teşkil edebilecek eylemler bütünüdür (Araştırma ve Etütler Merkezi, 2003). Daha geniş şekilde açıklanacak olursa suç, kanunla tarif edilen suç kavramına uygun, hukuka aykırı fiillerdir. Bir fiilin suçu oluşturabilmesi için dört unsurun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar;

- Kanuni unsur; işlenmiş olan bir fiilin ceza kanununda düzenlenen suç tanımına birebir uygun olması,
- Maddi unsur; suçun oluşması için failin bir fiili işlemesi, hukuka aykırılık unsuru; işlenen fiilin hukuk düzeniyle uyuşmaması,
- Manevi unsur; taksirle işlenen fiiller hariç hukuka aykırı fiilin isnat yeteneği var olanlarca bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesidir (Birliği, 2015).

Bu tanımlar çerçevesinde kanun tarafından cezaya bağlanan durumlarda fiil suç teşkil etmektedir (Karakoç, 2016).

Taksir sonucu işlenen her suçun cezalandırılmadığını Türk Ceza Hukuku “kanunda belirtilen haller dışında suç sadece kast ile işlenmektedir” hükmü ile anlatmaktadır (5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, md.21). Suç ve ceza birbirini tamamlayıcı iki kavram niteliğindedir. Hangi fiillerin suç teşkil ettiğini ve bunlara uygulanacak müeyyidelerin neler olduğunu araştıran hukuki disiplin ceza hukukudur. Ceza hukuku, haksızlık teşkil eden fiillerin suç olarak tanımlanması, bu fiillerin hangi şart ve koşullarda suç teşkil edeceğini ve fiillerin işlenmesi halinde uygulanması gereken müeyyideleri belirleyen bir disiplindir (Koca ve Üzülmez, 2018).

Suç’u, kanun tarafından suç teşkil eden fiillerin insan davranışlarına yansımaları olarak tanımlayan Kemal Gözler, bir insanın gerçekleştirdiği fiil toplum nezdinde ne kadar yanlış görünürse görünsün, kanunda tanımı yapılan suç kavramına girmeyen hiçbir fiilin suç teşkil etmediğini ve fiili işleyen kişi cezai yaptırıma muhatap edilemeyeceğine dikkat çekerek “kanunsuz suç olmaz” ilkesine atıfta bulunmaktadır (Gözler, 2016).

Bu tanımlamalar çerçevesinde suç kavramına ilişkin olarak şunlar söylenebilir: Suç, kanunun ceza yaptırımını önerdiği, hukuka aykırılık teşkil eden ve kast unsurunun mevcut olduğu fiiller bütünüdür. Türk Ceza Kanunu'nun temel aldığı kavram kusur sorumluluğudur. Suç teşkil eden fiil ve fiillerin meydana gelmesi halinde kusur sorumluluğu dikkate alınır. Toplum için yanlış olan fiiller kanunda yer verilmedikçe suç teşkil etmemektedir. Yani kanunsuz suç olmaz. TCK'da suç doğrudan tarif edilmemektedir. Bunun yerine suç sayılan haller sıralanmaktadır. Buradan hareketle tarif edilmeyen hallerin zıt kanıt yöntemiyle suç teşkil etmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

- **Suçun Tarihsel Gelişimi**

Suç kavramı, göreceli bir niteliğe sahiptir. Bu sebepten, suçun içeriği tarihsel süreç içerisinde yeniden tanımlan bir kavramdır. Bir bireye göre suç olarak görülen fiil bir başkasına göre suç değil, hak arayışı olarak görülebilmektedir. Bu durumda kanun koyucunun tanımları önemlidir. Ülkeler arasında kanunlar değişiklik göstermekte ve bu durum suçun değişkenliğini ortaya sermektedir. 18.yy'dan itibaren suç oranlarında ciddi artışların yaşanmasıyla birlikte daha önce normal kabul edilen ve suç sayılmayan haller, suç olarak görülmeye başlanmış veya yeni kanunlar ile yeni suç kategorileri ortaya çıkmıştır. Suçların ilk uygarlıklarda nasıl karşılandığı araştırıldığında ilginç sonuçlar ortaya konmuştur. Bu sonuçların en önemlisi insanlık tarihinin ilk zamanlarında, günümüzde suç sayılan fiillerin (yaralama, gasp, hırsızlık gibi) tek neticesi zarara uğrayan bireyin veya yakınlarının intikamına tabi olduğu keşfidir. Yani yasal bir yaptırımdan söz edilemez. Bu durumdan insanlar kendi adaletini, kendileri sağlamaya çalışmaktadır (İlk Suçlar H. Oppenheimer çeviri: Aydın, 2016).

1.2.2. Mali Suç

Günümüzde ülkelerin en önemli sorunlarının başında yer alan mali suç, ülkelerin gelişimi ve istikrarı için son derece önem arz etmektedir. Mali suçların literatürde genel kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır. Buna karşın mali suç genellikle, mülkiyete karşı işlenen suç olarak tanımlanmaktadır. Mali suç, bireysel veya örgütlü bir şekilde işlenebilir nitelikte suçlardan oluşmaktadır. Suçlu veya suçlular kişisel menfaat sağlamak amacıyla bireyleri ya da devleti zarara uğratarak mülkiyetin kendileri lehine el değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu durum bir tarafın servetinde artışa diğer tarafın servetinde ise azalışa yol açmaktadır. Kara para aklama suçu, kaçakçılık suçları, kalpazanlık, dolandırıcılık suçları, yolsuzluk suçları, mali sektör suçları, vergi suçları, uluslararası

düzeyde organize suç olmak üzere çeşitli türleri vardır. Fiil esnasında şiddet içermeseler dahi dolaylı yollarla şiddete sebebiyet vermelerinden dolayı bu suçlar toplumsal güvenliği de tehdit etmektedir. Bunun en önemli örneği olarak terörün finansmanı gösterilebilir (Gören, 2012).

Ekonomik düzenin güvenliği için yaptırıma bağlanan suçlar mali suç olarak nitelendirilmektedir (Mahmutoğlu, 2003). Tanıma bakıldığında, mali suçun açıklanmasında değişik faktörler dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Ancak yolsuzluk, kalpazanlık, zimmet, dolandırıcılık gibi fiiller mali suçun içinde değerlendirilse de hangi suçun mali suç olduğuna ilişkin bir ortak görüş bulunmamaktadır (Demirbaş, 2014). Bu durumda mali hukuk içinde yer alan iktisadi düzenin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi ve ticari güvenin sağlanması açısından banka, sigorta, para gibi düzenlemelerin yer aldığı mevzuatların suç olarak değerlendirdiği eylemlerin mali suç kapsamında nitelendirilmesi son derece önemlidir (Mahmutoğlu, 2003). Dolayısıyla mali suç bir üst başlık niteliğindedir. Yani tek bir suçu veya belirli bir suç türünü barındırmamaktadır (Gören, 2012).

1.2.2.1. Mali Suçların Tarihsel Gelişimi

Mali suçların tarihçesine bakıldığında ilk kapsamlı çalışmanın Gary Becker (1968) ait olduğunu görülmektedir. Gary Becker'in 1968 yılında yayınladığı "Crime and Punishment: An Economic Approach "(Suç ve Ceza: Ekonomik Bir Yaklaşım) makalesinde ekonomik suçu tanımlayarak başlamıştır. Bu çalışmayla beraber suça ilişkin ekonomik modeller çerçevesinde ilk paradigma doğmuştur. Becker makalesinde arz boyutu üzerinde durmuş, gelir kaybını minimize etmek için suç ve suçluları cezalandıran ve önleyici nitelikte yasaların doğru analiz edilmesinin en uygun yöntem olduğunu ileri sürmüştür (Becker, 1968). Becker modelinin ardından Ehrlich modeli (1974), Block & Heineke modeli (1978), Kahneman & Twersky beklenti modeli (1979), Schmidt & Witte (1984), Groger modeli (1998), Arvanites & Defina modeli (2006) geliştirilmiştir.

Mali suçların temel nitelikleri Somers (1984) tarafından açıklanmıştır. Somers, 1984 yılında yayınladığı "Ekonomik Suçlar" adlı kitabında doğrudan tanımlamak yerine mali suçların temel niteliklerini sıralamıştır. Bu nitelikleri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Ekonomik çıkar güdülmesi,
- Mekân sınırın olmaması,
- Mağdurun suçun fiili esnasında habersiz olması,

- Şiddet içermemesi,
- Organize şekilde işlenmesi,
- Kompleks olması.

Mali suçla, organize suçun ilişkisi yüksek öneme sahiptir. Bu suç çeşitleri arasında ayrım yapabilmek zorlaşmıştır. Mali suçla, organize suç arasında kuvvetli bir bağ söz konusudur. Organize suç mali suçun bir alt kategorisi olarak değerlendirmenin daha doğru olacağı görüşü savunulmaktadır (CE, 2005).

1.2.2.2. Türkiye’de Mali Suç Kavramı

Türkiye’de mali suçların net bir tanımı mevcut değildir. Hangi suçların mali suçlar başlığının altında yer aldığı yönünde bir netlik yoktur. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığının Faaliyet Raporu (2009)’nda “Mali Suçlar” başlıklı bölümde, mali suçların ticari faaliyetleri ve ekonomik ilişkileri belirleyen kuralları mali çıkar sağlamak amacıyla ihlal edilmesinden bahsetmesine karşın, göçmen kaçakçılığı, organ ve doku ticareti ile insan ticareti gibi suçların da mali suç kapsamında olduğunu ileri sürmektedir. Benzer yaklaşımların, mali suçlar konusundaki çalışmalarda da görüldüğü söylenebilir (Aydın ve Yılmaz, 2007).

TCK’da suç terimi tanımlanmamıştır. Hangi fiillerin suç olduğu üzerinde durulmuştur. Suç, genel anlamıyla cezai müeyyide öngörülen haksız bir davranıştır (Hakeri, 2022). VUK’ta vergi suçunu doğrudan tanımlamayıp dolaylı bir tanım yapmıştır. Ancak, “Cezalar” başlıklı 331. Maddede; kanun hükümlerine aykırı hareket edenler, vergi ziyai cezası ve usulsüzlük cezaları ile cezalandırılacağından bahsetmektedir. Vergi suçları mali ve ekonomik suçların kapsamında yer almakta olup, devletin vergi gelirlerini azaltıcı fiiller olarak tanımlanabilir. Vergi mükellef veya sorumlularının vergi kanunlarındaki ödevlerine aykırı davranışları da vergi suçu olarak değerlendirilebilir (Yiğit, 2004).

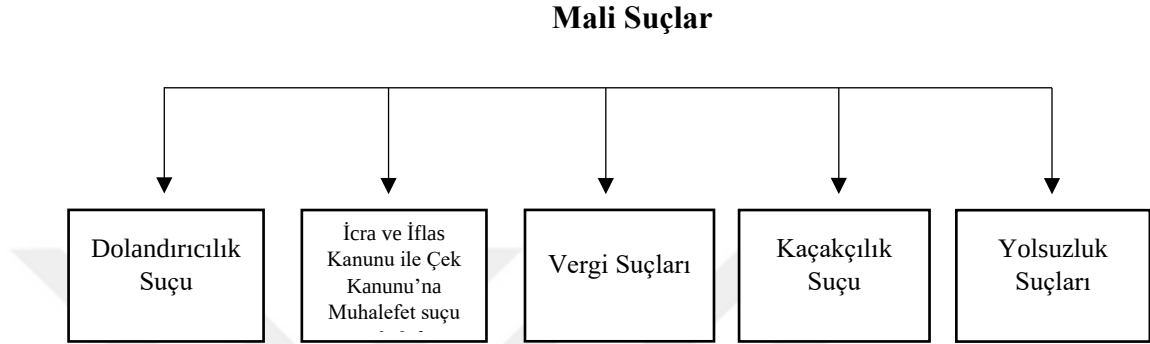
Maddi cezaların, vergi suçu işleyen kişileri caydırmada yetersiz kalması nedeniyle, vergi suçları sadece maddi yaptırımlarla sınırlandırılmayarak kamu düzeni için tehdit niteliği taşıyan suçlar olarak değerlendirilmiştir. Vergi suçları, ekonomik kayıplara yol açmasının yanı sıra kamu düzeni ve devlet egemenliğine tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle özgürlüğü kısıtlayıcı cezalara da tabi tutulurlar. Kanun koyucunun tüm suçları tek bir kanunda düzenlenmesi mümkün olmadığından, vergi suçlarını farklı kanunlarla yaptırımlara tabi tutmuştur (Bayraklı, 2006).

1.2.3. Mali Suç Çeşitlerinin Kapsamı ve Türleri

Mali suç çeşitlerinin neler olduğuyla ilgili literatürden faydalanılarak oluşturulan Şekil 1’de “mali suçlar ağacı” çerçevesinde açıklanacaktır.

Şekil 1

Mali Suçlar Ağacı

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

1.2.3.1. Dolandırıcılık Suçu

Kanun koyucu dolandırıcılık suçunu, 5237 sayılı TCK’nın 157, 158, 159. maddelerinde düzenlemiştir. 157. madde ile dolandırıcılık suçunun ilk halini ve cezai yaptırımları, 158. madde ile suçun nitelikli hallerini ve 159. madde ile suçun daha az ceza gerektiren hallerini düzenlemiştir. 5237 sayılı TCK’nın 157. maddesinde kanun koyucu, hileli davranışları ile bir kişiyi aldatmak, onun veya üçüncü kişilerin zararına yol açarak, kendisine veya üçüncü kişilere fayda sağlayan kişiye bir ila beş yıl hapis cezası ve beş bin güne kadar adlî para cezası verilecektir.

Dolandırıcılık suçunun konusu, maddi yarar elde etmek amacıyla, hileli davranışlar sonucunda zarara uğrayanların korunmasıdır. Dolandırıcılık suçuyla, korunmak istenen asıl olay kişilerin servetleridir. Bunun yanı sıra, irade özgürlüğü ve iyi niyetin de korunduğunu unutmamak gerekir (Koca ve Üzülmüş, 2017).

Birini aldatarak mal varlığının haksız el değiştirmesi fiili dolandırıcılık suçunun kısa tanımıdır (TDK Sözlüğü, 1988). Dolandırıcılık suçu, kişinin hileli eylemiyle bir kimseyi aldatarak kendi servetinde artışa karışı tarafın servetinde ise azalışa yol açması şekilde tanımlanabilir. Hırsızlık suçu, dolandırıcılık suçunun kaynağını oluşturmaktadır. Dolandırıcılık, karmaşık ticari ve sanayi ilişkilerin ortaya çıkarttığı çağdaş bir suç çeşididir (Toroslu, 2008). Dolandırıcılık suçu, Roma Hukuku’na kadar dayanmaktadır. Roma Hukuku’nda hırsızlık suçunun alt başlığı içerisinde yer almaktaydı (Selçuk, 1982).

- **Dolandırıcılık Suçunun Faili**

Dolandırıcılık suçunun faili herhangi bir gerçek kişi olabilir. Menfaat sağlayan kişiyle hileli davranışları fiili gerçekleştiren kişinin aynı kişi olması şart değildir. Bu durumda hileli davranış sergileyen kişi dolandırıcılık suçunun failidir (Koca ve Üzülmüş, 2017). Menfaat sağlayan kişi ve fiili gerçekleştiren kişi arasında iştirak hali söz konusu olabilir. Suçu, menfaat sağlayan kişi ve hileli fiilide bulunan kişinin birlikte işlemesi durumunda müşterek fail olarak sorumlu olurlar. Menfaat sağlayan kişi, suçun icrası açısından hileli fiili gerçekleştiren kişiyi ikna etmesi durumunda, azmettiren sıfatıyla sorumlu olur (Aydın, 2021).

Hileli davranış gerçekleştiren gerçek kişi, dolandırıcılık suçunun failidir. Hileli davranış gerçekleştiren fail yalnızca kendi menfaatine yarar sağlaması şart değildir. Üçüncü kişiler veya tüzel kişiler yararına da menfaat sağlıyor olabilir (Kangal, 2003).

Dolandırıcılık suçunun, tacir veya şirket adına hareket edenlerce ticari faaliyetleri esnasında işlenmesi, kooperatif faaliyetleri kapsamında kooperatif yöneticilerince, serbest meslek erbaplarının meslekleri dolayısıyla kendilerine duyulan güveni kötüye kullanmasıyla işlenmesi durumu dolandırıcılık suçunun nitelikli halleri arasında düzenlenmektedir (Aydın, 2021).

- **Dolandırıcılık Suçunun Mağduru**

Genellikle hileli davranışlarla aldatılan kişi ve malvarlığının tasarruf yetkisine sahip olan kişi aynıdır. Bu durumda, suçun mağduru malvarlığı zarar uğrayan kişidir. Ancak, kanunda ifade edildiği gibi, dolandırıcılık suçunda malvarlığı zarara uğrayan kişi ve aldatılan kişi aynı olmak zorunda değildir. Malvarlığı zarar uğrayan kişi veya kişilerle, hileli davranışlar sonucu aldatılan kişi veya kişiler farklı olabilir (Aydın, 2021).

Hileli davranışlar sonucunda aldatılan kişiyle malvarlığı zarara uğrayan kişinin farklı olması halinde, aldatılan kişinin malvarlığı üzerinde tasarruf yetkisi varsa dolandırıcılık suçundan söz edilebilir. Aksi durumda, hırsızlık veya güveni kötüye kullanma suçu oluşabilir (Toroslu, 2008).

Hileli davranışlar sonucunda aldatılan kişinin fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Fiil ehliyeti olmayan kişiler, aldatılan sıfatıyla dolandırıcılık suçunun mağduru olmazlar. Ancak, hırsızlık suçunun mağduru olabilirler (Oğuzman vd, 2002). Fiil ehliyetinin tanımı Türk Medeni Kanunu (TMK) 'n 10. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde

hükmünde “her ergin kişinin ayırt etme gücüne sahip olması ve kısıtlı olmaması şartıyla fiil ehliyeti vardır” denilmektedir (TMK m. 10).

1.2.3.2. Vergi Suçları

Vergi suçları, işleniş biçimi, amacı, ceza türü ve miktarı gibi çeşitli ölçülere göre sınıflanabilir. Mali suçlar ve vergi suçları kavramsal olarak birbirine yakın olmaları sebebiyle birbiri yerine kullanılan kavramlardır (Şenyüz, 2022). Vergi suçları, idari nitelikte yaptırıma tabi suçlar arasında yer aldığından, mahkeme kararı olmadan vergi dairelerince cezalandırılmaktadır (Bilici, 2006).

Vergi suçları VUK’nda düzenlenmiştir. VUK’nda cezalar üç başlıkta sınıflanabilir. Bunlar, vergi ziyayı, usulsüzlükler ve hapis cezaları şeklindedir. VUK beşinci maddede düzenlenen vergi mahremiyetinin ihlali ve yine aynı kanunun altıncı maddesinde düzenlenen mükelleflerin özel işlerini yapma ile ilgili hükümler vergi suçunun türü olmasına karşın, mali suçların kapsamı dışında yer almaktadır. Vergi kaçakçılığı ve vergi ziyayı suçları hazineyi zarar uğratan nitelikte olmaları sebebiyle mali suç türleri arasında yer alır. Bu suçlarınla mücadele, hazine gelirlerinin korunması açısından son derece önem arz etmektedir (Aykın, 2017).

Vergi suçu, VUK ve diğer vergi kanunlarıyla düzenlenen maddelere aykırı fiillerde bulunarak kanun maddelerinin ihlal edilmesi şeklinde tanımlanabilir. İhlali gerçekleştiren kişi suçun faili sayılır. Mali suçlar içerisinde önemli yeri olan vergi suçları sadece mali nitelikteki yaptırımlarla cezalandırılması yetersiz olacağı görüşü hâkimdir. Vergi suçları kamu düzenini bozucu ve ekonomik dengesizliklere yol açması sebebiyle, kanun koyucu hürriyeti bağlayıcı cezalar ile yaptırımlar uygulanması gerektiğini düşünmüştür. Vergi suçları, mali nitelikli bir suç olsa dahi devlet otoritesi ve kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir (Şenyüz, 2022).

Mali suçların diğer çeşitleri gibi vergi suçları da devletlerin iktisadi menfaatlerini tehdit etmektedir. Bunun yanı sıra vatandaşların vergi moralini düşürmekte, devletlerin vergi gelirlerini azaltarak sürdürülebilir kalkınmayı negatif olarak etkilemektedir. Mali suçlarla mücadelede daha etkin çözümler üretmek, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha fazla önem arz etmektedir. Son yıllarda, karmaşık düzenlemelerle, sınırı aşan ve giderek karmaşık bir hal alan mali suçların işlendiğini görmekteyiz. Bu suçlar, muhasebeciler, mali müşavirler, avukatlar, yasal ve mali yapıların düzenlenmesinde rol oynayan diğerleri de dâhil küçük bir profesyonel alt küme tarafından kolaylaştırılmaktadır. Bu suçlar

toplumsal zarara yol açabilmekte, suç gelirlerinin aklanmasına yardımcı olmakta ve vatandaşın güveninin azalmasına sebebiyet vermektedir (OECD, 2023).

Tüm mali suçlarda olduğu gibi, vergi suçlarında da zarar yalnızca finansal değildir. Temeli finansal zarar olsa dahi, toplumun huzur ve dirliği, devletin sürekliliği ve otoritesini tehdit etmektedir. Hazinesinin zarara uğraması enflasyon yaratıcı etkiler doğurabilir. Bu yüzden ki, mali suçlarla mücadele giderek önem kazanmaktadır.

- **Vergi Ziyayı**

Vergi ziyayı, VUK 344. maddede düzenlenmiştir. Aynı kanunun 341. maddesinde sayılan hallerde vergi ziyasına sebep olunması durumunda, ziyaa uğratılan verginin bir kat kadar vergi ziyayı kesileceği hükmü yer almaktadır. VUK 341. maddede kanun koyucu vergi ziyasını tanımlamıştır. Vergi ziyayı, ödevlinin vergilendirme ödevini eksik yerine getirmesi veya zamanında yerine getirmemesi gibi hallerde, verginin eksik veya zamanında tahakkuk etmemesi sebebiyle kayba uğramasını ifade etmektedir. Ayrıca, gerçeğe aykırı beyanlar veya sair suretlerle verginin eksik tahakkuk ettirilmesine veya haksız bir şekilde geri verilmesine yol açmakta vergi ziyayı suçunu oluşturur. VUK 359. maddede sayılan fiiller ziyaa sebebiyet verilmesi hallerinde ise cezanın üç kat, iştirak edenlere bir kat oranında uygulanacağı hükümleri kanunun 344. maddesinde yer almakta ve yine aynı maddede kesilecek cezayı yarıya indirecek hallerden bahsedilir (VUK, m.341).

Vergi ziyayı suçunu doğuran fiillerin, vergilendirmenin üçüncü aşaması olan tahakkuk aşamasından önce olmaktadır. Tahakkuk aşamasından önce gelen tarh aşaması, vergilendirme aşamalarının birinci aşamasıdır. Verginin tarh edilmesi demek vergi alacağının miktarının belirlenmesi aşamasıdır. Tahakkuk ise, tarhı yapılan verginin ikinci aşamada tebliğ edilmesiyle birlikte verginin ödenecek aşamaya gelmesidir. Verginin tahakkukunun gecikmesi ve eksik tahakkuk ettirilmesi vergi ziyasına sebebiyet vereceği için mükellef veya sorumluya vergi ziyayı cezası kesilmesi gerekmektedir. Vergi ziyayı cezası kesilebilmesi için, ziyaa sebep olan fiil idareden kaynaklanmayan yani mükellef veya sorumlu tarafından kaynaklanan bir fiil olması gerekmektedir. Vergi ziyayı suçu kavramı, uygulamada “vergi ziyayı kabahati” şeklinde de kullanılmaktadır (Doğan, 2016).

Vergi ziyayı suçu, devlet hazinesine karşı işlenmiş finansal nitelikte bir suç olarak da tanımlanmaktadır. Verginin ziyaa uğraması yani finansal bir kayıp oluşmasına sebep olduğu için hazine zararına yol açmaktadır. Bu yüzden vergi ziyayı suçunu, zarar suçları grubu içerisinde değerlendirmek mümkündür. (Karakoç, 1999).

Vergi ziyaı cezasının amacı, devletin zarara uğramasını önlemek ve kamu düzenini korumaktır. Kanun koyucu bu amacı gerçekleştirmek için, vergi ziyaı suçuna para cezaları veya hürriyeti bağlayıcı cezalarla mali suç işlenmesini önlemektir (Sarioğlu, 2002).

- **Vergi Kaçakçılığı**

Vergi kaçakçılığı suçu VUK 359. maddede düzenlenmektedir (VUK). Vergi kaçakçılığı, vergi kanunları uyarınca ibraz edilmesi, tutulması, düzenlenmesi ve saklanması zorunlu olan defter, kayıt ve belgelerin usulüne aykırı şekilde düzenlenmesi, belge ve kayıtlarda değişiklik yapılması bu belgelerde hileler yapılması veya yok edilmesidir (Mıhçı Hukuk Bürosu, 2024).

Vergi kaçakçılığı kavramına ilk kez “Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis” adlı bilimsel çalışmada yer verilmiş olup, çalışma Allingham ve Sandmo tarafından yayımlanmıştır. Teoriye göre, vergi kaçırmanın suç olduğu ve suçtan sağlanan faydanın maliyetinin yakalanmanın maliyetine oranla daha yüksek olduğunu düşünenlerce işlendiğidir (Allingham ve Sandmo, 1972).

Vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan fiiller aşağıdaki gibidir;

a) Defter, Kayıt ve Belgelerinin Tahrif Edilmesi: Defterdeki verilerin saklanması ve ibraz edilmesi zorunlu olmasına rağmen, yazı veya rakamların silinmesi veya okumayı engelleyecek şekilde karalanması, matrah tespitinin zorlaştırılması veya olanaksız hale getirilmesidir (Mıhçı Hukuk Bürosu, 2024).

b) Defter Kayıt ve Belgelerin Gizlenmesi: Noterce onaylanmış, vergiye ait veriler içeren belgeler veya defterler vergi incelemesi sırasında yetkililerden saklanması veya ibraz edilmemesidir. (Mıhçı Hukuk Bürosu, 2024).

c) Yanıltıcı Belge Düzenleme veya Bu Belgelere İşlem Yapma: Verginin konusuna giren durumların belgelenmesi esnasında gerçeğe aykırı bir şekilde değiştirilmesi ve kullanılmasıdır. (Mıhçı Hukuk Bürosu, 2024).

d) Muhasebe Hesap ve Hileleri: Bu fiil vergilendirmenin usulüne aykırılık teşkil etmektedir. Vergilendirmenin usulüne uygun olarak yapılmaması gerçek matrahın ortaya çıkmasına engel teşkil eder ve daha az bir vergi tahakkuk ettirilir (Mıhçı Hukuk Bürosu, 2024).

e) Gerçeğe Aykırı Hesap Açma: Gerçekte var olmayan kişilere hesap açarak sanki varmış gibi mal satışı gösterilmesidir. (Mihci Hukuk Bürosu, 2024).

f) Çift Defter Tutma: Vergi kayıtlarına ilişkin defter tutmak gerekli ve bazı durumlarda zorunlu olsa dahi burada bahsi geçen defter kanunda belirtilen defterin dışında işletmenin hesap ve işlemlerini kaydettiği özel defterleridir. Bu defterlerin tutulması vergi kaçakçılığı suçunu doğurur. Örnek olarak, veresiye mal satışı yapıp bu satışı ilişkin borç ve alacaklarını takip ettiği veresiye defteri gösterilebilir (Mihci Hukuk Bürosu, 2024).

g) Defter Belge ve Kayıtlarda Sahtecilik: Verginin tarh edilmesi için gerekli olan bilgilerin yer aldığı defter veya belgelerin sayfalarının yok edilmesi veya değiştirilmesi veya sayfa eklenmesi gibi durumlar da vergi kaçakçılığı suçunun doğmasına sebebiyet verir (Mihci Hukuk Bürosu, 2024).

1.2.3.3. Kaçakçılık Suçu

Kaçakçılık, Almanca kökenli bir kelimedir. Almanca “smeugan” ve “smjûga” kelimeleri “tünelden sürünerek geçmek” anlamını taşımaktadır. Kelime anlamına bakıldığında bu fiilin devlet otoritesinden saklanarak kaçmak biçiminde işlendiği anlamını taşıdığı görülmektedir (Tanrısever vd., 2003). Dünya Gümrük Örgütü (World Customs Organization (WCO)), kaçakçılık suçu ile mücadelede silah ve kimyasal öğeleri de dâhil ederek, toplumun korunmasını amaçlamaktadır. Kaçakçılığı, ticari amaçlı eşya sevkiyatı üzerinden alınan vergi, resim ve harçların ödenmesinden kaçınmak ya da teşebbüste bulunmak, bir vergiyi iadesi, sübvansiyon veya ödemeyi haksız yere almak ya da teşebbüste bulunmak, ticari eşya için getirilen yasak ve sınırlamalardan kaçınmak ya da teşebbüste bulunmak, ticari hayatta rekabet ilkelerini çiğneyerek haksız avantajlar sağlamak ya da teşebbüste bulunmak amacı ile gümrük uygulamalarından sorumlu olan kanun koyucu ve düzenleyici hükümlerin herhangi bir sebeple ihlali kaçakçılık suçunu oluşturmaktadır (Yaşar, 2010).

Sözlükteki anlamı ile kaçakçılık, bir devletin mevzuatındaki yasal düzenlemelerine muhalefet ederek gerçekleştirilen ticari faaliyet, vergisi ödenmeden ülke sınırlarına sokulan mal veya ülke sınırlarından çıkarılan mal, gizlice bir malı kaçırmak ve hileli yollar kullanma şekilde ifade edilebilmektedir. Kaçakçılık, tahakkuk eden herhangi bir vergiyi, hileli yollarla ödememek, kanunların uygun gördüğü haller dışına çıkılarak ticari nitelikli işlem yapmak, yasaklanmış olan bir malı ticaret konusu yapmak, yasaklanmış

bir malı yasaklanmış şekillerde ticaret konusu yapmak ve bu şekillerden herhangi bir tanesini kullanmak şekliyle alım-satım yapmaktır (Polat, 2009).

1.2.3.4. Yolsuzluk Suçları

Yolsuzluk suçu, kişisel çıkar amacıyla kamunun verdiği gücün kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir. Yolsuzluk suçları TCK’da “Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar” başlıklı bölümünde düzenlenmektedir. Kanun koyucunun, bu suçları ortaya çıkartmaktaki amacı, kamusal malların korunmasından çok, kamu idaresinin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve kamu idaresinin güvenilirliğini sağlamaktır.

Yolsuzluk suçlarıyla ilgili bilinmesi gereken diğer bir husus ise, yolsuzluk suçlarıyla mücadele için ayrı bir kanunun var olduğudur. 19.04.1990 tarihinde kabul edilen bu Kanun “Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu” dur. Kanunun amacı kamu görevlilerinin malvarlıklarındaki artışın takip edilmesini sağlayan bir sistemin oluşturulmasıdır. Bunun yanı sıra kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı yargılanması için öngörülen izin sisteminin birkaç istisna dışında yolsuzluk suçları için söz konusu olmadığı benimsenmiştir (Aykın, 2017).

BÖLÜM 2. 5941 SAYILI ÇEK KANUNU’NA MUHALEFET SUÇU

2.1. Çek Kavramı ve Mali Niteliği

Çekler ticari hayatta sıkça karşılaşılan ve önemli bir kıymetli evrak türüdür. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) ve 5941 sayılı Çek Kanunu, çekin tanımını doğrudan vermemekle birlikte, bir belgenin çek olarak kabul edilmesi için belirli unsurların taşınması gerektiğini belirtmiştir. Bu yasal çerçeve içerisinde bir belgenin çek sayılabilmesi için şu unsurları içermesi gerekmektedir:

- Çek Kelimesi
- Koşulsuz Bir Ödeme Emri
- Muhatapın Ticaret Unvanı
- Ödeme Yeri
- Düzenleme Tarih ve Yeri
- Çek Düzenleyenin (Keşideci) İmzası
- Seri Numarası ve Karekod

Bu unsurlar, çekin geçerliliği ve hukuki niteliği açısından büyük önem taşımaktadır. Belirtilen şartlar sağlanmadığında, çekin kıymetli evrak olma niteliği ortadan kalkar ve işlem göremez. Bu nedenle çek düzenleyen kişilerin bu unsurlar konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir.

İlk olarak 1912 La Haye Konferansı’nda, çek kavramının milletlerarası hukukta ortak bir anlam ifade etmesi amacıyla ilke kararı alınmıştır. Daha sonra 1931 yılında otuz ülkenin katılımıyla düzenlenen Cenevre Konferansında, ilke kararı hayata geçirilmiş ve üç noktada fikir birliğine varılmıştır. Bunlar aşağıdaki gibidir (Öztan, 1976);

- Ülkelerin tek tip çek kanunu düzenlemesi,
- Çek ile ilgili ortaya çıkabilecek uluslararası anlaşmazlıkların nasıl çözümleneceği,
- —Damga Vergisine ilişkin düzenleme yapılması.

Konferansta yukarıda ayrıntısı verilen hususlara ilişkin alınan ilke kararlarında ve konferanslarda çekin tanımı yapılmamıştır.

Literatürde çek kavramına ilişkin tanımlar bulunmaktadır. Ancak ortak bir tanım yapılmamıştır. Bununla birlikte çek ile ilgili yapılmış olan bazı tanımlar aşağıdaki gibidir:

Domaniç; çeki, genellikle bir bankaya hitaben yazılan ve kanuni şekil şartları olan ve yalnızca nakde ilişkin bir havale aracıdır (Domaniç, 1990) şeklinde tanımlamaktadır.

Tekil; çeki, bir çek anlaşmasına dayanan bankada kendi emrine bulundurulması gerekli vadesiz hesaptan hamil yararına ödeme temini amacıyla banka üzerine keşide edilen kıymetli evraktır (Tekil, 1994) şeklinde tanımlamaktadır.

Çek, esasında havale işlemine dayanan, düzenleyenin, muhataba yazmış olduğu bedel üzerinde tasarruf yetkisi verdiği ve böylece bir üçüncü kişiye yani lehtara çeşitli ilişkilerden doğan borcunu ödemesine yarayan bir ödeme aradır (Kendigelen, 2007).

Uygulamada ise Yargıtay, İctihadi Birleştirme Genel Kurulu (İBGK) çeki ilişkin kararlarında, çeki bir havale aracı olarak kabul etmektedir (Yargıtay İBGK, 1992).

Günümüzde en sık kullanılan ödeme aracı para ise de ekonomik anlamda gelişmiş olan ülkelerde farklı ödeme araçları da kullanılmakta olup bu ödeme araçlarından biri de çektiir. Ancak, okuma yazma bilmeyen kişilerin dahi kullanabileceği kolaylıkta bir ödeme aracı olan para, çekin ödeme aracı olarak kullanılması için gerekli olan prosedürler (bankada çek hesabı açtırma, çek defteri kullanma ve bankadaki çek hesabında karşılık bulundurma gibi) bulunduğundan para, ödeme aracı olarak önemini hala sürdürmektedir. Ancak, yüksek bedelli ödemelerde ve ticari işlemlerde paraya kıyasla, daha kolay muhafaza edilen, kesinlik ve güvenlik sağlayan çek tercih edilmektedir. Çekin düzenleyen açısından bir diğer faydası da çek aracılığı ile yapılan ödemelerin muhatap tarafından kayıt altına alınması nedeniyle düzenleyenin olası bir uyuşmazlıkta bu kayıtlar sayesinde tespit ve ispat imkânı bulabilmesidir (Pulaşlı, 2018).

Çekin, yüksek bedel içeren ödemelerde parayla ödemeye kıyasla daha kolay kullanımı olmasının yanı sıra, günümüzde bankacılık işlemleri teknolojinin de gelişmesiyle beraber ciddi oranda hızlanmış ve kolaylaşmıştır. Artık birçok işlem banka şubelerine veya ATM'lere gitmeden internet bankacılığı ve mobil bankacılık üzerinden, müşteriler tarafından yapılabilmektedir. Bu nedenlerle çek daha çok ticari işlerde görülmekte olup, düşük bedelli ve tüketici işlemlerindeyse çek yerine daha yaygın olarak kredi kartı ve banka kartı kullanılmaktadır (Kendigelen, 2007).

2.2. Çekin Şekil Şartları

Bir kambiyo senedinin çek niteliğine sahip olup olmadığının tespiti önemlidir, çünkü bu tespit ödenmemiş çeklerin hukuki ve cezai sorumluluklarını doğurur. Çekin, çek

olabilmesi için bazı zorunlu şartların yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bu şartlar 5941 sayılı Çek Kanunu'nun ikinci maddesi ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 780. ve 781. maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Bu yasal düzenlemelere uygun olmayan bir senet, kambiyo senedi olarak değerlendirilemez, dolayısıyla çek olarak nitelendirilemez ve bu durumda hukuki ve cezai sorumluluklar da ilgili yasalar çerçevesinde uygulamaya konulamaz. Bu nedenle bir senedin çek olup olmadığının doğru ve eksiksiz şekilde tespit edilmesi önemlidir (Kendigelen, 2007).

2.3. Türk Ticaret Kanunu'nda Çeklerin Düzenlenmesi ve Şekli

2.3.1. Çek Kelimesi

Bir kambiyo senedinin çek niteliğine kavuşabilmesi için senette “çek” kelimesinin yazması zorunludur. TTK'da açıkça hüküm verildiği üzere çek kelimesiyle aynı anlama gelebilecek başka bir kelimenin kullanılması o senedi çek niteliği kazanmasına engel teşkil etmektedir. Türkçe'den farklı bir dille yazılan senetlerde, o dilde “çek” kelimesine karşılık gelen terimin senette yazılması zorunludur. İki veya daha fazla yabancı dil kullanılması durumunda ise, havaleyi ifade eden “ödeyiniz” ibaresine karşılık gelen kelimenin kullanılması gerekmektedir. Diğer zorunlu unsurlar var fakat “çek” kelimesi yoksa, açıkça emre yazılı olmak ve ibraz edildiğinde ödenmesi öngörülmüş olmak kaydıyla emre yazılı havale sayılır (Kendigelen, 2007).

2.3.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Ödenmesine İlişkin Havale

Çek, bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesine ilişkin havaledir. Çekte yer alan “ödeyiniz” kelimesi havale ilişkisini belirtmekte olup bunun yerine bir başka ifade kullanılması durumunda örneğin, “ödeyeceğim” ifadesine yer verilmesi halinde bu durum bir taahhütte bulunmak olduğundan, diğer zorunlu unsurlar mevcut dahi olsa bu bir ödeme emri niteliği taşımadığından çek niteliğinde sayılmayacaktır (Kınacıoğlu, 1999).

Çekte yer alan havale kayıtsız ve şartsız olması gerekmekte olup, ödemenin herhangi bir şarta veya kayda bağlanması durumunda çek geçersizdir. Çek bedelinin kayıt ve şarta bağlanamamasının nedeni, çekin kullanıma çıkartılması ve bunun sonucunda çeki elinde bulunduran hamile ödemenin yapılabilmesinin bir gereğidir (Kendigelen, 2007).

2.3.3. Muhatabın Ticaret Unvanı

Çekte yer alması zorunlu şekil şartlarından bir diğeri olan, muhatabın yani ödemeyi gerçekleştirecek kişinin ticaret unvanının çek üzerinde yer alması zorunluluğudur (Kendigelen, 2007). Muhatabın yalnızca bir banka olabileceği TTK 782. maddeyle hüküm altına alınmıştır (TTK, m.782). Banka dışında herhangi bir tüzel kişinin veya gerçek kişinin muhatap olması durumunda çek geçerli olmayacak ve havale hükmünde sayılacaktır (TTK, m.782).

Çek üzerinde muhatabın belirtilmemesi halinde özünde barındırdığı havale ilişkisinin taraflarını göstermediğinden adi havale olarak kabul görmeyecektir. Ancak, delil başlangıcı olabilecektir (Domaniç, 1990).

5941 sayılı Çek Kanunu'nun ikinci maddesinin yedinci bendindeki hüküm gereğince, çek hesabının ait olduğu banka şubesinin adı çek defterinin her bir yaprağında yer alması gerekmektedir (Çek Kanunu, m.2).

2.3.4. Ödeme Yeri

Ödeme yeri de TTK'nın 780. maddesinde hüküm altına alınmış olup, çekte bulunması gereken şekil şartlarından bir diğeridir. Ancak, ödeme yeri için aynı kanunun 781. maddesiyle istisna getirilmiştir. Bu istisna, çekte ödeme yerinin yazılmaması halinde çekin geçerliliğini etkilemeyeceği hükmüdür. Çekte ödeme yeri belirtilmemesi durumunda, çekte yer alan muhatabın ticaret unvanının yanında yazan yer ödeme yeri olarak kabul edilecektir. Muhatabın ticaret unvanının yanında iki ve daha fazla yer yazılı olması durumundaysa ödeme yeri ilk yazılan yer olarak kabul edilecek, eğer böyle bir açıklık yoksa ve başka bir kayıt da mevcut değil ise çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenecektir. Çekte ödeme yerinin bir il ya da ilçe olarak belirtilmesi yeterli görülmüş olup ayrıca bunun dışında bir adres belirtilmesine gerek yoktur (TTK, m.780-781).

2.3.5. Düzenleme Tarihi ve Yeri

TTK 780. maddede hüküm altına alınan düzenleme tarihi, yani keşide tarihi, çekte bulunması gereken esaslı şekil şartlarından birisidir. Çekte düzenleme tarihi yazılı değil ise çek vafında kabul edilmemekte olup bu tarih yazılı olmayan çekler havale niteliğinde kabul edilir (TTK, m.780).

Çekin düzenlenme tarihi gün, ay, yıl (15.01.2024 gibi) şeklinde eksiksiz yazılması gerekmektedir. Eğer, bunlardan herhangi birinin çekte yer almaması halinde örneğin gün ve ay (15.01 gibi) yazılmış ancak yıl yazılmamış ise çek geçersiz hale gelecektir (Kendigelen, 2007).

Düzenleme yeri, TTK 780. maddede düzenlenmiş, ancak çekte yer alması gereken zorunlu şekil şartlarından biri değildir. TTK’da her ne kadar çekte düzenleme yerinin yazılı olması gerektiği belirtilmiş olsa da devamında yer alan 781. maddeyle düzenleme yerine istisna getirilmiştir. Bu istisna, çekte düzenleme yerinin gösterilmemesi halinde, düzenleyenin adı ve unvanının yanında bulunan yer düzenleme yeri olarak kabul edilir. Eğer düzenleyenin adı ve unvanının yanında da bir yer belirtilmemişse senet, çek vasfına kavuşmamaktadır (TTK, m.781).

2.3.6. Düzenleyenin İmzası

Düzenleyenin imzasının bulunması TTK 780. maddeyle düzenlenmiştir. Bu hüküm gereğince çekte düzenleyenin imzasının bulunması zorunlu şekil şartları arasında yer almaktadır. Bu sebepten üzerinde imza bulunmayan çek başka hiçbir şartı taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın geçersiz kabul edilecektir. Ayrıca düzenleyenin imzası çekin ön yüzünde yer alması gerekmektedir. Bu nedenle bir senedin çek olarak kabul edilmesi için ön yüzünde ve senet metnini kapsayacak şekilde düzenleyen kişinin ya da yetki verilmiş olan temsilcinin imzasının bulunması zorunludur. Düzenleyenin imzasını taşımayan çek diğer şekil şartlarından farklı olarak adi havale şeklinde dahi değerlendirilemez. Yalnızca delil başlangıcı olarak nitelendirilebilir (Domaniç, 1990).

2.3.7. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası ve Karekod

6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair” Kanun 2016 yılında kabul edilmiş ve bu Kanun ile birlikte TTK 780. maddede değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile beraber çekte yer alması zorunlu unsurlara, bankalarca verilen karekod ve seri numarası de dâhil edilmiştir. Bu şartın sağlanmaması durumunda çek geçersiz sayılacaktır. Ancak şekil şartlarına ait istisnaların düzenlendiği TTK 781. madde de değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik kapsamında, yabancı bankalar tarafından basılan çeklerde karekod ve seri numarası bulunmaması durumunda, bu durumun o çekin geçersiz hale getirmeyeceğine hükmedilmiştir. Eklenen bu hüküm çerçevesinde, karekod ve seri numarası uygulamasının ülkeler arasında farklılık gösterebileceği sonucuna ulaşılabilir (Pulaşlı, 2018).

2.4. 5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar

5941 sayılı Çek Kanunu, karşılıksız çekin sebep olduğu uygulamaya yönelik sorunların çözümü, çek kullanmak suretiyle kara para aklanması ve kayıt dışılığın önüne geçmek amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda, 14.12.2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nce kabul edilmiş ve 20.12.2009 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun’la beraber çekerle ilişkin suçların tanımı değişmiş ve yeni suç türleri ortaya çıkmıştır (Pulaşlı, 2018).

Çek Kanunu’na Muhalefet Suçları, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 7. Maddesinde düzenlenmiş olup izleyen kısmında detaylı olarak açıklanmıştır.

2.4.1. Tacirin Ticarî İşletmesiyle İlgili İş ve İşlemlerinde Tacir Olmayan Kişinin Çek Defterini Kullanarak Çek Düzenlemesi ve Düzenletmesi Suçu

Kanun koyucu, 5941 sayılı Çek Kanunu ile birlikte, ekonomideki kayıt dışılığın önüne geçmek ve kayıt altına alınmasını sağlamak amacıyla tacire ait çek ile tacir olmayan kişilere ait çek arasında bir ayrım yapmıştır. Bu ayrımı yaparken TTK’da yer alan çek kavramına ilişkin hükümlerde herhangi bir değişiklik yapmamıştır.

Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenlemesi ve düzenletmesi suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun “Diğer Ceza Hükümleri” başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrası, Türk Ticaret Kanunu’nun çek ile ilgili düzenlemelerine dayanmaktadır. Tacir olmasa da ticari işletmesiyle ilgili işlemlerinde çek düzenleyen veya başkası adına çeki düzenleten kişinin bundan doğan hukuki sorumlulukları vardır. Çek defterinin usulsüz kullanımı cezai yaptırımlarla konu olmaktadır. Çek Kanunu’na göre, böyle bir suç işleyen kişi hukuki sonuçlarla karşılaşabilir ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir (Çek Kanunu, m.7/1).

İlk kez 5941 sayılı Çek Kanunu’nda düzenlenen bu suç, çek düzenleyenlere ilişkin, kanunda yer alan hükümlerin ihlal edilmesi sonucu cezai işlemler uygulanacağını öngörmektedir.

5941 sayılı Çek Kanunu’nun kapsamı ekonomik birtakım amaçlar doğrultusunda genişletilmiştir. 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 2. maddesinde, Türk Hukuku kaynaklarında daha önce yer almayan ve çekerle, çekin hukuki niteliğiyle uyuşmayan işlevler yüklenerek

üç yeni çek türüne yer verilmiştir. Bu çek türleri “tacir çeki”, “tacir olmayan çeki” ve “hamiline yazılı çek” şeklindedir (Çeker, 2012).

5941 sayılı Çek Kanunu’nda düzenlenmiş olan çeklerden birincisi tacir çekidir. Çek Kanunu kısmen tacir çeki üzerine kuruludur. Gelişmiş ülkelerde tacir olmayan kişiler bankaların bastırmış olduğu çek defterini kullanmaktadır. Tacirler ise kendi bastırdıkları çek defterini kullanmaktadır. Bu çeklere duyulan güven oldukça güçlüdür (Tekinalp, 2010).

5941 sayılı Çek Kanunu’nda düzenlenmiş olan çeklerden ikincisi ise tacir olmayan kişi çekidir. Bu çek, tacir olmayan kişilerin de bankalarda çek hesabı açtırabileceği anlamına gelmektedir.

5941 sayılı Çek Kanunu’nda düzenlenmiş olan çeklerden üçüncüsü ise hamiline çektir. Kanunda hamiline çek, iki noktada güçlendirilmiştir. İlk olarak, hamiline çek ayrı renk ve ebatla basılacaktır. İkinci olarak ise, hamiline çekin ayrı bir çek hesabı olması gerekmektedir. Bu şekilde bu çeklerin takip edilmesi imkânı olacaktır (Tekinalp, 2010).

5941 sayılı Çek Kanunu’nun genel amacı kayıt dışı ekonomiyle mücadele etmek ve bu kayıt dışılığı kayıt altına almaktır. Kanunun bu amacı suça ilişkin hükümleriyle de öne çıkmaktadır. 5941 sayılı Çek Kanunu’nda çekin farklı türlere ayrılmasının sonucu olarak, bir tacirin ticari işleriyle ilgili ve tacir sıfatıyla düzenlediği çekin muhakkak tacir çeki olması gerekmektedir. Kanun koyucu, bu zorunluluğu ihlal edilmesi halinde, ihlali gerçekleştiren kişinin cezai yaptırımların muhatabı olacağını öngörmektedir. Ticari işlere ilişkin işlemlerde vergi kaybının oluşmasını engellemek ve kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye katkıda bulunarak kamu kesimini korumak istemektedir (Arslan ve Kaya, 2010).

Tacirin, ticari işletmesiyle ilgili işlerinde tacir olmayan çeki düzenlemesi veya düzenlemesi suretiyle ödemelerini tacir olmayan bir kişinin çeki verilerek peçelenmesi suçun konusunu oluşturmaktadır. Suçun tarifinde yer alan tacir ve ticari işletmeyle ilgili iş ve işlemler TTK’ya göre belirlenmektedir (Tekinalp, 2010).

Suçun mağduruyorsa kamu kesimidir. Bu suçta koruma altına alınması hedeflenen, vergi kaybının önlenmesi ve kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesidir.

2.4.2. Tacir Olmayan Kişiyeye Tacire Verilmesi Gereken Çeki Verme Suçu

Tacir olmayan kişiyeye tacire verilmesi gereken çekin verilmesi suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun "Diğer Ceza Hükümleri" başlıklı bölümünde yer alan 7. Maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, tacir olmayan kişilere tacir kişilere verilmesi gereken çek defteri verilmesi durumunda, bu yükümlülüğü yerine getirmeyen banka görevlilerine ceza öngörülmektedir. Bu durumda, sorumluluk taşıyan banka görevlisi hakkında elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası uygulanabilir (Çek Kanunu, m.7/2).

Düzenlemeye işlerlik kazandırmak amacıyla, banka görevlilerinin görevleriyle ilişkin bir suç tanımı yapılmıştır. Bu suç ilk kez bu kanunun maddesiyle düzenlenmiştir. Bankaların, tacirlere çek verilmesi hususunda dikkatli davranması gerekmektedir. Banka görevlileri bu düzenleme ile birlikte tacirlere verilmesi gereken çek defterini, verdikleri kişinin tacir olup olmadığını denetlemekle zorunlu hale getirilmiştir (Donay, 2010).

Bu suçla, vergi kaçakçılığı önleyerek kayıt dışı ekonominin önüne geçmek ve bu sayede kamu kesiminin güvenini oluşturmaktır (Arslan ve Kayañçiçek, 2010).

Tacir olmayan kişiyeye tacire verilmesi gereken çekin verilmesi suçunun konusu, tacir çeki defterinin 5941 sayılı Çek Kanunu'nun ikinci maddesinin 6 fıkrasında tarif edilen şekilde uygun olarak bastırılması gereklidir (Arslan ve Kayañçiçek, 2010).

Bu suçun mağduru da kamu kesimidir.

Suçun oluşabilmesi için (Arslan ve Kayañçiçek, 2010);

- 5961 sayılı çek kanunun ikinci maddesinde tarif edilen şekilde bastırılmış olan bir tacir çek defterinin bulunması,
- Bu çek defterinin gerçek olması,
- Bu çek defterinin tacir olmayan bir kişiyeye verilmiş olması ve,
- Çek defterinin tacir olmayan bir kişiyeye verilmesi fiilinin banka görevlisi tarafından icra edilmiş olması şartlarının bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.3 Bankaya Gerçeği Yansıtmayan Beyanda Bulunma Suçu

Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenlemesi ve düzenletmesi suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun "Diğer Ceza Hükümleri" başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin üçüncü fıkrasında

düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ayrıca, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişilere veya bu kişilerin temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişilere çek defteri veren banka görevlileri ise elli günden yüzelli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (Çek Kanunu, m.7/3).

Bu maddede mevcut çek hesabı üzerinden çek defteri almak isteyen veya yeni çek hesabı açtırmak isteyen kişiye kanunun ikinci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen hususlarda yazılı olarak beyanname verme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülüğe aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunulması suç sayılmıştır (Pulaşlı, 2018).

Kanunun ikinci maddesinin gerekçesinde, tüzel kişinin tacir sıfatını kazanmış tüzel kişi olmasından bahsedilmişse de kanunun diğer fıkrasında yer alan hükümde sadece tüzel kişi kavramına yer verilmiştir. Tüm tüzel kişilerin tacir sıfatını taşımasına gerek yoktur. Bu çerçevede gerekçe ile madde metni arasında fark olduğu için, esas alınması gereken madde metnidir (Donay, 2010).

Bankada çek hesabı açılırken veya çek defteri alınırken gerçeğe aykırı bir biçimde yazılı olarak verilen beyanname suçun konusunu oluşturur. Kanun maddesine göre bankada çek hesabı açtıran veya bankada mevcut bulunan çek hesabına çek defteri bastırılmasını isteyen kişi, çek hesabı açtırma yasağının bulunup bulunmadığı, tacir, esnaf ve sanatkâr olup olmadığı yönünde bankaya yazılı beyanda bulunmak zorundadır. Eğer bu yazılı beyan gerçeğe aykırı ise bu suç söz konusu olacaktır.

Suçun mağduru yine kamu kesimidir. Bu suçla korunmak istenen çeke güven ilkesidir. Suçun oluşabilmesi için (Arslan ve Kayañççek, 2010);

- Yazılı bir beyannamenin bankaya verilmesi,
- Bu yazılı beyannamenin, bankada mevcut olan çek hesabı üzerinden çek defteri alma veya çek hesabı açma işlemleri için verilmiş olması,
- Bu yazılı beyannameyi verenin tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı veya hakkında çek hesabı açma yasağı veya çek düzenleme yasağının bulunup bulunmadığı ve
- Bu yazılı beyanın gerçeğe aykırılık teşkil etmesi, şartlarının bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.4. Karşılıksız Çeke “Karşılıksızdır” İşlemini Yapmama Suçu

Karşılıksız çeke “karşılıksızdır” işlemini yapmama suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun “Diğer Ceza Hükümleri” başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin dördüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, kısmen veya tamamen karşılıksız olan bir çek ile ilgili olarak banka görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapmaması suç sayılmaktadır. Şikâyet üzerine bu durumdan sorumlu olan banka görevlisi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bu düzenleme, çeklerin güvenilirliğini sağlamak ve çek kullanıcılarının haklarını korumak amacıyla getirilmiştir (Çek Kanunu m.7/4).

Yasal süresinde çekin bankaya ibrazı bu suçun oluşması için yeterli görülmemektedir. İbrazın yapıldığı tarihte çekte yazan tutarın bankadaki çek hesabında bulunmaması ve yasal hamilin banka tarafından “karşılıksızdır” işleminin yapılmasını talep zorundadır.

Kanun koyucu bu maddeyle iki farklı amaç gütmektedir. İlk amaç, çek hamilinin korunmasıdır. İkinci amaçsa, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasının korunmasıdır.

Süresinde ibraz edilen çekin kısmen dahi olsa karşılıksız çıkması durumunda, düzenleyen beşinci madde kapsamında cezalandırılması için söz konusu çeke talep üzerine banka tarafından karşılıksızdır işleminin yapılması gerekmektedir. Kanun koyucu, bankaya getirmiş olduğu yükümlülüğün ihlal edilmesiyle hem hamilin haklarını koruma altına almak hem de çeke olan güveni korumak suretiyle ticari hayatı güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu suçta korunan hukuki değer, çek hamilinin korunması ve çekin güvenilirliğinin korunmasıdır (Arslan ve Kaya, 2010).

Yasal unsurları tam olarak düzenlenen çekin, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmiş olan, ancak ibraz tarihinde kısmen dahi olsa karşılıksız çıkan ve hamilin talep etmesine rağmen banka tarafından “karşılıksızdır” işleminin yapılmamış olması suçun konusunu oluşturmaktadır.

Karşılıksız çeke “karşılıksızdır” işlemini yapmama suçunun iki mağduru vardır. İlki, çek hamilinin maddi zarar görmesidir. İkincisiyse çek olan güvenin sarsılması nedeniyle kamu kesimidir.

Bu suçun oluşabilmesi için (Tekinalp, 2010);

- Yasal unsurları tam olarak düzenlenmiş bir çekin bulunması,

- Çekin yasal hamil tarafından, muhatap bankaya süresi içerisinde ibraz edilmiş olması,
- İbraz tarihinde kısmen dahi olsa çekin karşılıksız kalması,
- Yasal hamil tarafından, muhatap banka görevlisine çeke “karşılıksızdır” işleminin yapılmasını yazılı veya sözlü olarak talep etmesi ve,
- Bu talebe rağmen muhatap banka görevlisinin bahse konu çeke “karşılıksızdır” işlemini yapmamış olması şartlarının bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.5. Çek Karşılığını Hamile Ödememe Suçu

Çek karşılığını hamile ödememe suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun “Diğer Ceza Hükümleri” başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin beşinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen bir çekin karşılığının hesapta mevcut olması durumunda, bankanın bu ödemeyi hamile yapması gerekmektedir. Banka görevlisinin ödemeyi yapmaması veya eksik yapması halinde yasalara göre suç işlemiş sayılır ve bu durumda cezai sorumluluk doğar. Şikâyet üzerine, bu tür bir ihmal ya da usulsüzlük, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bu yasal düzenleme, çek hamilinin korunmasını ve banka hizmetlerinin güvenilir şekilde yürütülmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Çek Kanunu m.7/5).

Bu suçta, banka görevlisine 5941 sayılı Çek Kanunu’nun üçüncü maddesiyle getirilen ödeme yükümlülüğünün, banka görevlisi tarafından ihlal edilmesi durumunda uygulanacak cezai yaptırıma yer verilmektedir.

5941 sayılı Çek Kanunu’nun üçüncü maddesinin birinci fıkrasında, bankaya yasal unsurları tam olan ve süresi içinde ibraz edilen çekin hesapta karşılı olması durumunda ayrıca ödemeye engel olarak rehin, haciz, tedbir gibi bir durum yok ise bu karşılığı hamile ödemek zorundadır (Çek Kanunu, m.3).

Bir önceki suç türünde olduğu gibi kanun koyucu bu suçta da iki ayrı amaç gütmektedir. İlki, çek hamilinin korunmasıdır. İkincisiyse, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasının sağlanmasıdır (Arslan ve Kayaççiçek, 2010).

Yasal unsurları tam bir şekilde düzenlenen çekin, süresinde muhatap bankaya ibraz edilmesi ancak banka görevlisi tarafında yasal hamile ödenmeyen karşılık bu suçun konusunu oluşturmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, madde metninde cezai şarta bağlanan fiil, çek karşılığının veya çekin karşılığı yok ise kanunen garanti edilen bedelin

ödenmemesidir. Garantili çeklerde, karşılıksız kalan bedel limitin altında dahi olsa muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı ödemiş olması koşuluyla bu fiili çek karşılığını hamile ödememe suçunu oluşturmamaktadır. Çünkü bankanın garanti etmiş olduğu bedel kanunen ödemekle yükümlü olduğu bedel değil akdi teminat bedelidir (Arslan ve Kayañçiçek, 2010).

Çek karşılığını hamile ödememe suçunun mağduru, maddi zarar görmesi nedeniyle yasal hamil ve çeke olan güvenin sarsılması nedeniyle kamu kesimidir.

Çek karşılığını hamile ödememe suçunun oluşabilmesi için (Arslan ve Kayañçiçek, 2010);

- Hesapta karşılığı bulunan çekin karşılığının ödenmemesi veya
- Çekin hesapta kısmen dahi olsa karşılığının bulunmaması durumunda muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu bedelin ödenmemesi, şartlardan herhangi birinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.6. Hakkında Yasak Kararı Verilen Kişinin Çek Düzenlemesi Suçu

Hakkında yasak kararı verilen kişinin çek düzenlemesi suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun "Diğer Ceza Hükümleri" başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin altıncı fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına rağmen çek düzenleyen kişi, daha ağır bir suça sebebiyet vermediği takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Çek düzenleme yasağı, çek hesabı açma ve çek düzenleme ile ilgili ihlallerin önlenmesi için konulmuş ciddi bir tedbirdir. Bu sebeple, bu yasağı aykırı davranmak cezai yaptırıma tabi tutulur (Çek Kanunu m.7/6).

5941 sayılı Çek Kanunu'nun beşinci maddesinin yedinci fıkrasına göre hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, bu karar kendisine tebliğ edildiği tarihten sonra 10 gün içerisinde, düzenlemiş olduğu ve henüz bedeli tahsil edilmeyen çekin, düzenleme tarihini, bedelini ve varsa lehtarlarını da göstererek, bankaya vermekle yükümlüdür. Buna aykırı davranmak kanunda suç olarak öngörülmüştür. Kanun koyucu burada yasak kararından önce ileri bir tarihli bir çek düzenlenmiş olan kişiye ispat kolaylığı sağlamak suretiyle korumaktadır (Pulaşlı, 2018).

Bu suçun amacı, çeke olan güvenin kazandırılmasıdır. Çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasının sağlanması hukuki değeri ifade etmektedir (Arslan ve Kayañçiçek, 2010).

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş kişilerce bu karardan önce düzenlenmiş olan ve 6102 sayılı TTK'nın 780. ve 781. maddelerinde sayılan zorunlu çekin zorunlu unsurlarını taşıyan çeklerdir. Bu çeklerin, tacir olmayan çeki, tacir çeki ya da tacir olmayan hamiline çekleri olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır (Arslan ve Kayaçıçek, 2010).

Hakkında yasak kararı verilen kişinin çek düzenlemesi suçunun mağduru, çekte güven kazandırmak amacı doğrultusunda kamu kesimidir.

Hakkında yasak kararı verilen kişinin çek düzenlemesi suçunun oluşabilmesi için (Arslan ve Kayaçıçek, 2010);

- Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan herhangi bir kişinin bulunması,
- Bu kişi hakkında verilmiş karara ilişkin tebliğin tarafına yapılmış olması,
- Bu yasak kararına rağmen çek düzenlenmesi ve
- Yasaklı kişinin düzenlemiş olduğu çekin yasal unsurlarının tam olması, şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.7. Hakkında Yasak Kararı Verilen Kişi Adına Çek Hesabı Açma Suçu

Hakkında yasak kararı verilen kişi adına çek hesabı açma suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun "Diğer Ceza Hükümleri" başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin yedinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı getirilmiş olan bir kişi adına çek hesabı açan bir banka görevlisi hukuki sorumluluk taşır. Böyle bir durumda görevli banka personeli hakkında hukuki yaptırımlar uygulanabilir. Bu fıkra, yasağa rağmen hesap açan veya çek düzenleyen görevlilere üç aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Bu tür yasal düzenlemeler, mali suçları ve hukuka aykırılıkları önlemek için getirilmiştir (Çek Kanunu m.7/7).

5941 sayılı Çek Kanunu'nun ikinci maddesinin birinci fıkrasında bankada çek hesabı açmak isteyen kişilerim yasaklı olup olmadığı konusunun araştırılması ve buna bağlı olarak aynı maddenin ikinci fıkrasında çek hesabı açmak isteyen kişilerin yasaklılık haline ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)'nin kayıtlarını inceleme yükümlülükleri bulunduğundan, bahse konu kanun maddesinin bu yükümlülüğe aykırı hareket edilmesi sonucunda yasaklı kişi adına çek hesabı açılması suç teşkil etmektedir (Kırca, 2010).

Mahkemece hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilmiş kişiye bu yasak kararına karşın muhatap banka görevlisince açılmış olan çek hesabı bu suçun konusunu oluşturmaktadır. Bu suçun failiyse banka görevlisidir (Tekinalp, 2010). Çeke olan güvenin sarsılmasından dolayı bu suçun mağduru kamu kesimidir.

Hakkında yasak kararı verilen kişi adına çek hesabı açma suçunun oluşabilmesi için (Tekinalp, 2010):

- Mahkeme tarafından herhangi bir kişi için çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararının (Bu karar savcılık tarafından da verilebilmektedir.) verilmiş olması,
- Verilmiş olan bu yasak kararının muhatap banka görevlince bilinmesi ve
- Verilmiş olan bu yasak kararına karşın banka görevlisinin hakkında yasak kararı verilmiş olan kişiye çek hesabı açmış olması, şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

2.4.8. Kanunen Yetkili Kılınanlar Dışında Çek Defteri Basanlar ve Bastıranlar Suçu

Kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun "Diğer Ceza Hükümleri" başlıklı bölümünde yer alan 7. maddenin sekizinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddenin ilgili fıkrasına göre, çek defteri basma yetkisine sahip olmayan kişilerin bu fiili gerçekleştirmesi durumunda karşılaştıkları cezalara yönelik bir hüküm içermektedir. Bu fıkra uyarınca, yalnızca kanunen yetkili kılınanlar çek defteri basabilir veya bastırabilir. Yetkisi olmayan kişilerin bu fiili gerçekleştirmesi halinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ve bin beş yüz güne kadar adli para cezası öngörülmektedir. Kanunun amacı, çek kullanımının güvenliğini sağlamak ve sahtecilik faaliyetlerini önlemektir (Çek Kanunu m.7/8).

5941 sayılı Çek Kanunu, yalnızca çek hamillerini korumakla kalmamış olup genel itibariyle piyasayı, ticaret hayatını ve kamu kesimini korumayı da amaçlamaktadır (Arslan ve Kayañecek, 2010).

Kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar suçu ile bir ödeme aracı olarak çeklerin tek örnek olmaları ve ilk bakışta çek olup olmadıklarının kolay bir şekilde anlaşabilmeleri sağlanarak çeke itibar kazandırmak suretiyle kamu kesiminin güveninin kazanılması biçiminde hukuksal değeri korunmaktadır (Arslan ve Kayañecek, 2010).

Kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar suçunun mağduru da kamu kesimidir.

Kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar suçunun oluşabilmesi için (Arslan ve Kayaçıçek, 2010);

- Basılmış veya bastırılmış bir çek defterinin bulunması ve
- Bu çek defterini basan veya bastıran kişilerin kanunen bu konuda yetkili olmayan kimseler olması, şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

BÖLÜM 3. 2004 SAYILI İCRA VE İFLAS KANUNU'NA

MUHALEFET SUÇU

3.1. İcra ve İflas Suçlarında Cezanın Amacı

Suç kavramı, kanun koyucu tarafından yasalarla belirtilen işlenmesi yasaklanan fiiller ve hukuka aykırı olduğu halde fail tarafından bu özelliği bilinerek işlenen ve işlenmesi halinde birtakım yaptırımlara konu olan eylemler bütünüdür. Türk hukukunda suçlar ve cezaları 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiştir. TCK'da suç sayılan haller ve bu suçlara uygulanacak cezalar tek tek sayılmıştır. TCK dışında, içinde cezai hükümler içeren ve özel ceza kanunları da bulunmaktadır. Yalnızca ceza kanunu olmayan 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK) da bunlardan biri olarak gösterilebilir. İİK “onaltıncı bap” bölümünde yer alan “cezai hükümler” başlığı altında bulunan 331. maddesinden 345. maddesine kadar yapılması halinde suç teşkil edecek ve karşılığında yaptırım öngörülen fiiller yer almaktadır. Bu fiillerin bir kısmı disiplin hapsiyle ya da tazyik hapsiyle yaptırıma tabii tutulmuştur.

Kanuni tanımında suç olarak kabul edilen bu fiillerin klasik anlamda suç, karşılığında uygulanan yaptırımların da klasik anlamda ceza olup olmadığı tartışma konusu teşkil etmektedir. Literatürde savunulan görüş ise, İİK'da hüküm verilen suçlar TCK kapsamında bir suç teşkil etmediği için karşılığında uygulanan tazyik hapsi kavramı da TCK kapsamında ceza sayılmamaktadır. TCK 45. maddesinde cezaların hapis ve adli para cezası olduğu hükmü yer almakta olup, tazyik hapsi TCK kapsamında bir ceza olarak değil, tedbir niteliğinde bir yaptırımdır (Aşık, 2006).

Cezanın iki farklı amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki ödetme amacı, diğeryse önleme amacıdır. Cezanın birinci amacı adalet kavramı çerçevesinde haksıza haddini bildirmek, haklıya ise hakkını vermek ilkesinden doğmaktadır. İkinci amacıysa hem suç işleyen hem de toplumdaki diğer şahıslar için suç işlenmesinden çekinmesini sağlamaktır (Akkaya, 2021).

3.2. İcra ve İflas Suçlarının Tarihsel Gelişimi

Roma Hukukunun ilk dönemlerinde borcunu ödemeyen borçlunun, borcunu ödeyinceye kadar hürriyetten yoksun bırakılması esası benimsenmiştir. Ancak, bu esas zaman içerisinde geçerliliğini yitirmiş olup, Avrupa'da 19. yüzyılın ortalarında tamamen ortadan

kalkmış, Türkiye’de ise 1929 Tarihli ve 1224 Sayılı İcra ve İflas Kanunu ile kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren borç için hapis cezası uygulamasına son verilmiştir (Çetin, 2007).

Hukukun gelişimi sürecinde, ilk dönemlerde cebri icranın alacaklıya bıraktığı, yani borçlu ödevini yerine getirmez veya alacaklının haklarını tehlikeye sokarsa, alacaklı hakkını bizzat elde edebilmekte olduğu görülmektedir. Daha öncelerinde borçlunun öldürülmesi, köle olarak alınması ve alacaklının özel hapisanesinde hürriyetinden yoksun bırakılması usulleri benimsendiği görülmektedir. Bu dönemde cebri icra, borçlunun borcunu yerine getirmesinin yanı sıra cezalandırılmasını da öngörülmekteydi. 12 Levha Kanunu’nda, gerektiğinde borçlunun vücudunun parçalanacağı hükmü örnek olarak gösterilebilir (Pekcanıtez vd., 2007).

İslam Hukuku’nda ise borçtan dolayı esaret benimsenmemiş, ancak borçlunun borcunu ödeyinceye kadar hürriyetinden yoksun bırakılması usulü benimsenmiştir (Çetin, 2007).

Modern hukukta borç nedeniyle hapis cezası uygulaması kaldırılmıştır. Günümüzde, cebri icra borçlunun mal varlığına yöneliktir. Birey üzerinde uygulanan cebri icranın yerine mal varlığı üzerinde uygulanan cebri icraya geçilmiştir. Günümüzde, cezada yalnızca sıkıntı, keder verme fonksiyonunu görmek doğru değildir. Ceza, borçlunun borcunu ödemesinin yanında yapıcı amaçlar güttüğü ve suçlunun aynı fiili tekrar etmemesini sağlamaya yardımcı olduğu takdirde, toplumsal barışı kalıcı hale getirebilecek bir şekil almış olur (Çetin, 2007).

İcra ve İflas Hukukumuz temel dayanağı, 1929 yılında İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu’ndan tercüme edilerek alınmıştır. 1932 yılında ise değişikliğe uğrayarak yeni bir forma sokulan ve yeni bir kanun numarası alan 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK)’dur (Kuru, 2013).

Mevzuatta yer alan 2004 Sayılı İİK’da modern hukuk sistemine uygun olarak, borçlunun borcunu ödememesi tek başına suç sayılmamaktadır. Yani borçtan dolayı borçlunun hapsi söz konusu değildir. Ancak, borçlunun alacaklıdan mallarını saklaması veya mal kaçırmaması yahut alacaklının alacağına ulaşmasına engel olması, bunun gibi kötü niyetli fiilleri suç saymaktadır. Çünkü borçlu alacaklılarının tatmini için mevcut mal varlığı değerini korumakla yükümlü olduğu kabul edilmektedir (Çetin, 2007).

3.3. İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçunun Türleri

İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçlarının türleri, kanunda belirtilen maddeler çerçevesinde açıklanmaktadır.

3.3.1. Alacaklısını Zarara Sokmak Kastıyla Mevcudunu Eksiltme Suçu

Alacaklısını zarara sokmak kastıyla mevcudunu eksiltme suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bab" bölümünde "cezaî hükümler" başlığı altında yer alan 331. maddesinin birinci fıkrasına göre, borçlunun mal varlığına yönelik hileli işlem yapması durumunda karşılaşılabilecek cezaî yaptırımlar açıklanmaktadır. Borçlu, alacaklısını zarara uğratmak amacıyla mallarını herhangi bir şekilde gizler, değerinden düşürür veya başkasının üstüne geçirme gibi hileli eylemlerde bulunursa ve bu durum alacaklının alacağını alamamasına neden olursa, borçlu hakkında belirli bir süre hapis cezası ve adli para cezası öngörülmektedir. Söz konusu ceza, altı aydan üç yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası şeklinde belirtilmiştir. Bu tür durumlarda, alacaklının uğradığı zararı ispat etmesi durumunda borçluya bu cezalar uygulanacaktır (İKK, m.331/1).

Bu kanun metnine göre, hukuki olarak borçlu olan bir kişi, alacaklısını zarara uğratmak amacıyla bazı malvarlığı azaltıcı fiillerde bulunursa ve alacaklı bu fiillerden dolayı alacağını alamadığını ispat ederse, borçlu ceza alabilir. Bu fiiller aşağıdaki gibi olabilir:

- Mallarını veya bunlardan bir kısmını mülkünden çıkarmak
- Mallarını telef etmek veya değerini düşürmek
- Mallarını gizlemek veya muvazaa yoluyla başkasının adına geçirmek
- Asıl olmayan borçlar ikrar etmek

Bu durumda, borçlu altı aydan üç yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılabilir. Bu kanun, borçluların malvarlığını kötü niyetle azaltarak alacaklıların haklarını çiğnemelerini engellemeyi amaçlamaktadır.

Borcunu ödememesi nedeniyle herhangi bir kişinin hapis edilmesi modern hukuk anlayışına ters düşmektedir. Bir kişinin borcunu ödememesi suç olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Ancak, borcunu ödememek amacıyla hileli yollara başvuran veya ticari işlerinde büyük ihmal gösteren, borçluları aynı anlayışla değerlendirmek de doğru olmayacaktır. Bu tarz durumların suç olarak değerlendirilmesi modern hukuk anlayışına ters düşmemektedir (Uyar, 1987).

Alacaklısını zarara sokmak kastıyla mevcudunu eksiltme suçunun mağduru alacaklıdır. Bu suçun faili ise alacaklısının zarara uğratmak kastıyla mevcudunu eksiltten borçludur.

Bu suçun maddi unsurları, borçlunun mal varlığı mevcudunu azaltması, mal varlığı mevcudunu belli bir zaman diliminde gerçekleştirmiş olması ve alacaklının alacağını alamadığını ispat etmesidir (Uyar, 1987).

3.3.2. Aczine Kendi Fiiliyle Sebep Olma veya Vaziyetin Fenalığını Bilerek Ağırlaştırma Suçu

Aczine kendi fiiliyle sebep olma veya vaziyetin fenalığını bilerek ağırlaştırma suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bap" bölümünde "cezai hükümler" başlığı altında yer alan 332. maddeye göre, borçlunun malvarlığını zarara uğraticı davranışlarını ve bu davranışların hukuki sonuçları açıklanmaktadır. Bir borçlu hileli yollarla ya da sorumsuzca hareket ederek borç ödeyemez hale gelirse, bu durumun alacaklıya zarar vermesi halinde hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bu cezai yaptırımlar, alacaklının şikâyeti üzerine işlem görür ve borçlunun kasıtlı ya da ihmalkâr davranışlarının ispatı gereklidir. Ayrıca, borçluyu yanlış yönlendiren alacaklıların şikâyet hakkı bulunmamaktadır. Bu hükümler konkordato mühleti talebi öncesindeki iki yıl içinde gerçekleşen durumlar için de geçerlidir (İKK, m.332).

Bu kanun maddesiyle, borçlunun belirli eylemleri ile kendi mali durumunu kötüleştirme yoluna gitmesi durumunda uygulanacak cezai müeyyideleri ve şartları belirlemektedir.

Borçlunun, haciz yolu ile takip talebinden sonra veya bu talepten önceki iki yıl içinde, bilerek ve isteyerek mali durumunu kötüleştirdiği veya ağırlaştırdığı tespit edilirse, bu durumda onbeş günden altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Burada önemli olan, borçlunun bu fiilleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmiş olması, yani mali aczine kendi fiili ile sebebiyet vermiş olması gerekmektedir. Ayrıca, borçlunun mali durumunu bildiği halde bu fenalığı daha da ağırlaştırdığı durumlar da cezalandırmaya tabidir.

Borçlunun, alacaklıların alacaklarını tahsil edememesi durumu veya borçlu hakkında aciz belgesinin düzenlenmiş olması durumunda, borçlunun yukarıda belirtilen fiilleri işlemiş olması halinde cezai müeyyideler uygulanır.

Ancak bu suçların takibi, alacaklının şikâyeti üzerine yapılır. Bunun yanında, borçluyu fazla borç altına girmeye zorlayan veya talih oyunları ile spekülasyonlara yönlendiren ya da ağır faiz almak suretiyle borçlunun zaafından yararlanan alacaklıların şikâyet hakkı

yoktur. Bu durumda, alacaklının bu tarz manipülatif veya istismarcı davranışları nedeniyle şikâyet hakkı saklı tutulmuştur.

Suçun unsurları, borçlunun kendi fiilleri sebebiyle aczine neden olması veya vaziyeti bilerek ağırlaştırmış olması, belirli süreler içerisinde kanundaki fiilleri gerçekleştirmiş olması ve alacaklının bu fiiller nedeniyle alacağını alamayarak zarara uğramış olmasıdır.

Suçla konu olan fiilin haciz yoluyla takip talebinden sonra veya haciz yoluyla takip talebinden ya da konkordato mühleti isteminden önceki iki yıl içinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Belirli sürelerin içinde gerçekleşmeyen farklı sürelerde yapılan bu hareketler suçun diğer unsurları gerçekleşse dahi madde metni gereğince cezalandırılmaz (Çetin, 2007).

Aczine kendi fiiliyle sebep olma veya vaziyetin fenalığını bilerek ağırlaştırma suçunun mağduru alacaklı veya alacaklılardır.

Kendi aczine sebep olan veya vaziyetin ağırlaşmasına bilerek kendi fiilleriyle neden olan borçlu veya borçlular, aczine kendi fiiliyle sebep olma veya vaziyeti bilerek ağırlaştırma suçunun faili olmaktadır.

Bu suç fiilinden cezai işleme konu olacak eylemin icrasında kast aranmamaktadır. Borçlu fiilleriyle alacaklıyı zarara uğratmak istememiş olsa dahi cezalandırılmaktadır. Yani, bu suç taksirle de işlenebilmektedir (Uyar, 1987).

3.3.3. Ticari İşletme Yöneticisinin Alacaklıları Zarara Uğratmak Kastıyla İşletme Borçlarını Ödememesi Suçu

Ticari işletme yöneticisinin alacaklıları zarara uğratmak kastıyla işletme borçlarını ödememesi suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bab" bölümünde "cezai hükümler" başlığı altında yer alan 333/a maddesiyle düzenlenmiştir. Bu madde, ticaret şirketlerinde yönetim yetkisine sahip olanların, alacaklıları kasıtlı olarak zarara uğratmaları durumunda uygulanacak ceza hükümlerini içermektedir. Kanunun amacı, ticaret şirketlerinin dürüst ve adil bir şekilde faaliyet göstermesini ve alacaklıların haklarının korunmasını sağlamaktır. İlk fıkrada belirtilen durumlarda, yani yönetim yetkisine sahip kişilerin alacaklıları zarara uğratma kastıyla borçları kısmen veya tamamen ödememesi hâlinde, bu kişilere altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve beşbin güne kadar adlî para cezası uygulanabilir. Bu ceza, alacaklının şikâyeti üzerine verilir. İkinci fıkrada ise, aynı eylemin taksirle, yani isteyerek değil de ihmal veya dikkatsizlik

sonucu yapılması durumunda, failin zararın ağırlığına göre ikibin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmektedir. Yine, bu ceza alacaklının şikâyeti üzerine verilir (İKK, 333/a).

Bu kanun metninde, Türkiye'deki ticaret hukukuyla ilgili yasal bir düzenlemeye atıfta bulunmaktadır. Bu metin, şirket yöneticilerinin bilerek ve isteyerek şirketin borçlarını ödememe eylemi ve bunun alacaklıları zarara uğratacak şekilde gerçekleşmesi durumunda bunun bir suç teşkil ettiğini ve şartların yerine getirilmesi halinde cezai yaptırımların uygulanacağını belirten bir hükümdür.

Bu hüküm, TCK kapsamında düzenlenmiş olan bir suç tipini tanımlamaktadır. Bu hükmün anlaşılmasına yardımcı olacak bazı detaylar aşağıdaki gibidir:

Yönetim Yetkisine Sahip Olanlar ve Kast: Ticaret şirketlerinde hukuken veya fiilen yönetim yetkisine sahip olan kişiler, yani şirket yöneticileri, bilerek ve isteyerek (kast) alacaklıları zarara uğratma amacı taşıdıklarında bu suç oluşur. Örneğin; bir şirket yöneticisi, şirketin kaynaklarını kasıtlı olarak alacaklıları ödememek amacıyla başka bir yere aktarırsa veya ödeme güçlüğü yaşanırken sırf alacaklılar zarar görsün diye borçları ödemezse, bu fiil suç sayılır.

Alacaklı Şikâyeti Üzerine Cezalandırma: Bu suçun oluşması için alacaklının şikâyet etmesi gerekmektedir. Şikâyet üzerine suçlu bulunduğu takdirde, yönetici altı aydan iki yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

Başka Bir Suç Oluşturmama Hâli: Eğer bu fiil başka bir suç oluşturmaktaysa, örneğin hileli iflas veya dolandırıcılık gibi, bu hüküm devreye girmez ve diğer suç tiplerine göre cezalandırma yapılır.

Taksirle İşlenme Hali: Eğer bu suç bilerek değil de istemeden (taksirle) işlenmişse, yani borçların ödenmemesi yönetici tarafından bilinçli ve kasıtlı bir şekilde değil de ihmal veya dikkatsizlik sonucu olmuşsa, bu durumda da alacaklının şikâyeti üzerine fail, yapılmış olan zararın ağırlığı dikkate alınarak iki bin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılabilir. Bu durumda hapis cezası söz konusu değildir, yalnızca adli para cezası uygulanır.

Bu kanun metni, ticari işletmelerde yöneticilerin kasıtlı veya taksirli davranışları sonucu alacaklıların zararına yol açmasının hukuki sonuçlarını düzenlemektedir ve alacaklının korunmasını amaçlamaktadır. Bu düzenlemeyle, ticari işletmelerin finansal yükümlülüklerini yerine getirmeleri ve alacakların korunması teşvik edilmektedir. Bu tür

ihlallerin caydırıcı cezalarla önlenmesi, ticari ilişkilerin dürüst ve güvenilir bir şekilde sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır (Uyar, 1987).

Ticari işletme yöneticisinin alacaklıları zarara uğratmak kastıyla işletme borçlarını ödememesi suçunun faili, ticari işletmede hukuken veya fiilen yönetimde bulunan kişi veya kişilerdir. Bu özelliğinden dolayı özgü suç niteliğindedir. Kanun metniyle düzenlenmiş olan ticari işletme yöneticisinin sorumluluğu için TTK'nın 124. maddesinde sayılmış olan, ticari işletme türlerine uygun olarak kurulmuş bir ticari işletmenin varlığı söz konusudur (Günay, 2013).

3.3.4. Ticareti Terk Etme Hükümlerine Muhalefet Suçu

Ticareti terk etme hükümlerine muhalefet suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bab" bölümünde "cezaî hükümler" başlığı altında yer alan 337/a maddesinde düzenlenmiştir.

Bu kanun metnine göre, borçlunun mal beyanında bulunmaması veya beyanında eksik bilgi vermesi, malını veya yerine geçen değerini haciz veya iflas sırasında gizlemesi ya da beyanından sonra bu mallar üzerinde tasarrufta bulunması durumunda uygulanacak cezalarla ilgili yasal düzenlemeyi açıklamaktadır (İKK, 337/a).

Kanunun birinci fıkrasına göre, borçlu, mal beyanında bulunmalıdır. Bu beyan gerçeği yansıtmalıdır ve mal varlıkları eksiksiz belirtilmelidir. Eğer borçlu, mal varlıklarını eksik bildirirse veya mal beyanında bulunduktan sonra bu mallar (veya bunların yerine geçen değerler) üzerinde tasarrufta bulunursa ve bu fiiller alacaklıya zarar verirse, alacaklının şikâyeti üzerine borçlu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanunun ikinci fıkrasına göre, eğer borçlu, birinci fıkra bahsedilen fiillerin alacaklıya zarar vermediğini ispat ederse, bu durumda cezadan muaf tutulur.

İflas halinde ise, eğer borçlu iflas ederse ve birinci fıkra belirtilen durumlar gerçekleşmişse (yani mal beyanında yanlış beyan veya mal varlıklarının gizlenmesi gibi), bu durum ayrıca "taksiratlî iflas" (kusurlu iflas) olarak değerlendirilecektir.

Taksiratlî iflas, borçlunun kusuru veya ihmali sonucu meydana gelen bir iflas durumudur. Bu tür bir iflas durumu, borçlunun mal varlığını gizlemesi, eksik beyan vermesi veya mal varlıklarını bilerek azaltması gibi durumlarda söz konusu olur ve bu tür fiiller iflas durumunda borçluya ek sorumluluklar ve cezalar getirir (TCK, m.162).

Mal beyanında eksik veya yanlış bilgi veren borçlu, alacaklıya zarar vermesi hâlinde cezalandırılır. Eğer borçlu alacaklıya zarar verilmediğini ispat ederse ceza verilmez.

İflas durumunda bu tür fiiller "taksiratlı iflas" olarak değerlendirilir ve bu durumda borçluya ek sorumluluk ve cezalar uygulanabilir.

Bu maddeyle kanun koyucu, alacaklıları koruma ve borçluların dürüstlüğünü sağlama amacı taşır. Borçluların mal varlıklarını doğru ve eksiksiz beyan etmeleri ve yasal süreçlerde şeffaf olmaları gereklidir. Aksi takdirde hukuki ve cezai yaptırımlarla karşılaşmaları olasıdır.

Ticareti terk etme hükümlerine muhalefet suçunun faili, İİK 44. maddeye göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu maddeye göre söz konusu suçun faili mal beyanında bulunmayan tacir veya borçlu ya da ilgili maddede belirtilen ticareti terk hükümlerine uymayan tacir veya borçludur (İİK, m.44).

Suçun konusunu ise işlenen fiil sonucunda zarara uğrayan alacaklının malvarlığı oluşturmaktadır.

Bu suçun mağduru ticareti terk hükümlerine uymayarak kendisini zarara uğratan tacir veya borçluya haciz yoluyla takip talebi başlatmış olan alacaklıdır.

3.3.5. Hakikate Muhalif Mal Beyanında Bulunma Suçu

Hakikate muhalif mal beyanında bulunma suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bab" bölümünde "cezai hükümler" başlığı altında yer alan 338. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir.

Bu kanun maddesine göre, hukuki bir süreçte istenen beyanı doğru olmayan bir şekilde veren kişi, alacaklının şikâyeti üzerine cezalandırılabilir. Bu ceza üç aydan bir yıla kadar hapis cezası olarak belirlenmiştir. Temel olarak, yalan beyanda bulunmanın ve bu beyanın bir alacaklıya zarar vermesi durumunda hukuki sonuçlarının olacağı vurgulanmaktadır (İKK, m.338).

3.3.6. İcra Dairesince Teslim Edilen Taşınmaza veya Gemiye Tekrar Girme Suçu

İcra dairesince teslim edilen taşınmaza veya gemiye tekrar girme suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun "on altıncı bab" bölümünde "cezai hükümler" başlığı altında yer alan 342. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kanun maddesine göre, eğer bir borçlu, icra dairesi aracılığıyla alacaklıya veya alıcıya teslim edilen bir taşınmazı (örneğin ev, arsa

gibi) veya bir gemiyi, hiçbir haklı sebep olmaksızın tekrar zor kullanarak veya başka bir hileli yolla geri alırsa ya da kullanmaya başlarsa, yani icra işlemini geri çevirirse, 5237 sayılı TCK'nın 290. maddesi çerçevesinde cezalandırılmaktadır (İKK, m.342).

Bu cezalandırma, kanunda belirtilen ceza türleri arasında değişiklik gösterebilmekte olup hapis cezası ya da adli para cezası gibi yaptırımları içerebilmektedir. Olayın şartlarına ve borçlunun suçunun niteliğine göre mahkeme, ilgili kanun maddesi uyarınca bir ceza belirlemektedir.

Bu kanun maddesi, borcunu ödemiş ve icra yoluyla malı üzerinde hak iddia eden kişiye karşı, borçlu tarafından yapılan haksız eylemlerin kanun önünde suç teşkil ettiğini belirtmekte ve hukuki yaptırımlara tabi tutulacağını ifade etmektedir.

3.3.7. Menfaat Karşılığı Arttırmadan Çekilme Suçu

Menfaat karşılığı arttırmadan çekilme suçu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun “on altıncı bab” bölümünde “cezai hükümler” başlığı altında yer 345/b maddesinde düzenlenmiştir.

Bu kanun maddesi, bir ihalenin dürüst ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla getirilmiş olan hukuki bir düzenlemeyi ifade etmektedir. Bu kanun maddesine göre, ihaleden çekilme veya katılamama ve araçlara uygulanan ceza olarak iki bölümde incelenebilir.

İhaleden Çekilme veya Katılmama: Eğer bir kişi, kendisine veya başkasına vaat edilen ya da sağlanan bir yarar (para, mal, hizmet vb.) karşılığında ihaleden çekilirse veya ihaleye katılmazsa bu kişinin ceza alacağını belirtmektedir. Bu durumda, bu kişi bir yıla kadar hapis cezası alabileceğine hükmetmektedir. Ayrıca bin güne kadar adli para cezasına çarptırılabilmesine de hükmetmektedir.

Aracılara Uygulanan Ceza: Eğer ihaleden çekilme veya katılmama durumuna aracılık eden kişiler varsa, yani bu yararın sağlanmasında veya vaat edilmesinde arabuluculuk yapanlar da aynı şekilde ceza alacaklardır. Bu da söz konusu araçların benzer cezalarla karşı karşıya kalacağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun maddesiyle, ihale süreçlerinde haksız rekabetin ve etik dışı davranışların önlenmesini amaçlanmaktadır. Kanun koyucu tarafından ihalelere dürüstlük ve güven sağlamak için caydırıcı cezalar öngörülmektedir (İKK, m.345/b).

BÖLÜM 4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Suç olgusu geçmişten günümüze tüm toplumların ortak sorunlarından bir tanesi olmuştur. Bireylerin suç işleme arzularının altında yatan nedenlerin neler olduğunun tespiti, bu suçların önlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Mali suçlar veya diğer bir ifadeyle ekonomik suçlar, bireylerin finansal nedenlerle başvurduğu eylemlerin suça ve cezai müeyyidelere muhatap olduğu, suç kategorisini ifade etmektedir. Araştırmada, bu finansal nedenlerin neler olduğu ve psikolojik etkenlerle ilişkisinin ortaya konması amacıyla mali suçlara, davranışsal perspektiften yaklaşılmıştır.

Finans alanında psikolojik etkiler 19. yy ortalarından itibaren araştırma modellerine dâhil edilmiştir. Ancak, davranışsal finans 19. yy son çeyreğinden itibaren Daniel Kahneman ve Tversky ile beraber araştırma modellerine konu olmuştur. Tezin araştırma modeline dâhil ettiğimiz davranışsal finans olgusunun mali suçlara hangi nedenlerle başvurulduğunu açıklamaya yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir. İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenmesindeki nedenlerin tespit edilmesi ve bu suçlarla mücadelede gerekli adımların neler olduğunun tespit edilmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Tezin teorik kısmında Türk hukuk sisteminde yer alan mali suç türleri incelenmiş ve davranışsal boyutuyla analize tabi tutulmuştur. Bireyleri suça motive eden olgular araştırılmış ve aşağıda sıralanan amaçlara ulaşmak amacıyla analize tabi tutulmuştur.

- Enflasyonun mali suçlar üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Kişi başı gayri safi yurtiçi hasılanın mali suçlar üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Nüfus yoğunluğunun mali suçlar üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Ortalama hanehalkı büyüklüğünün mali suçlar üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Kır nüfusunun toplam nüfusa oranı ile mali suçlar arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Eğitim düzeyinin mali suçlar üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Enflasyonun İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Kişi başı gayri safi yurtiçi hasılanın İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu üzerindeki etkisini tespit etmek,

- Nüfus yoğunluğunun İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Ortalama hanehalkı büyüklüğünün İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu üzerindeki etkisini tespit etmek,
- Kır nüfusunun toplam nüfusa oranı ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Eğitim düzeyinin İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu üzerindeki etkisini tespit etmek.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, sonuçlarının elde edilmesi için “Panel Veri Analizi” yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veri seti “Stata 17” programından faydalanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

Panel veri analizi, zaman serileri ve yatay kesit analizinin birleştirilmesini ve uygun modellerin test edilmesini sağlayan yöntem verilen isimdir. Herhangi bir konuda zamana göre ve birimlere göre ekonometrik analiz yapılmasına ihtiyaç duyulduğunda, çoğunluk bu analizler birime ve zamana göre ayrı ayrı yapılmaktadır. Birime göre yapılan analizlere yatay kesit analizleri, zamana göre yapılan analizlere ise zaman serileri analizleri ismi verilmektedir. Yatay kesit ve zaman serisi verilerinin bir araya getirilme ile oluşan verilere “Longitudinal veya Havuzlanmış Veri (Pooled Data)” ismi verilmektedir. Panel veri analizinin temelini, yatay kesit birimlerinin değişmeden aynı kalması ve bu nedenle zamana göre aynı birimler kümesinin değişimini gösteren havuz longitudinal veya havuzlanmış veriler oluşturmaktadır. Panel verilerden faydalanılarak oluşturulan ve panel veri modellerin yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine “Panel Veri Analizi” ismi verilmektedir (Günay, 2024).

Panel veri analizi hem zaman serisi hem de kesit verileri içeren çok boyutlu veri kümelerinin analizidir. Başka bir deyişle, aynı gözlem birimlerine (bireyler, şirketler, ülkeler vb.) zaman içinde tekrar tekrar bakılarak elde edilen verilerin istatistiksel analizidir. Panel veri analizi, veri içinde yer alan zaman ve kesit boyutlarını eşzamanlı olarak ele alarak hem zamana bağlı değişimleri hem de ara kesitler arası farklılıkları inceleyebilme avantajı sağlamaktadır (Tatoğlu, 2020).

Özellikle ekonometrik analizler ve sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan panel veri analizi, Sabit Etkiler (fixed effects) ve Rastgele Etkiler (random effects) modelleri gibi

çeşitli modellerle gerçekleştirilebilir. Sabit etkiler modeli, her bir gözlem biriminin kendine has etkisine odaklanır ve bu etkileri veri setinden çıkarmak için kullanılmaktadır. Rastgele etkiler modeli ise, gözlem birimlerinin bireysel etkilerinin genel bir dağılım içinde rastgele olduğunu varsayar ve buna göre tahminlemeler yapmaktadır.

Panel veri analizinin avantajları şunlardır (Tatoğlu, 2020):

- **Daha fazla veri noktası:** Zaman içinde aynı gözlem birimlerine ait veri noktalarının birikmesi ile analiz daha güçlü ve temsili olur.
- **Dinamik değişimlerin izlenmesi:** Bir gözlem biriminin zaman içinde nasıl değiştiğini analiz edebilmek için kullanışlıdır.
- **Heterojenlikten kaynaklı yanlışlık azaltılması:** Gözlem birimlerinin sabitlenmiş heterojen özellikleri kontrol altına alınarak daha doğru tahminler yapılabilir.
- **Etkinlik kazandırma:** Veri içinde hem zaman hem de bireyler arası değişkenliği aynı anda değerlendirilebildiği için, mevcut veriden maksimum düzeyde faydalanılabilir.

Panel veri analizi genellikle veri setine özgü iki ana boyut olan zaman ve birey (veya kesit) üzerinden modellemeye olanak tanır. Bu modelleme sürecinde, verideki zaman boyutu dikkate alındığında, durağan olmayan veriler (non-stationary data) veya zamana bağlı eğilimler (time trends) gibi unsurları ele alabilir ve birey boyutunda ise, bireyler arası veya gruplar arası etkileşim ve farklılıkları göz önünde bulundurabilmektedir (Tatoğlu, 2020).

1. "Havuzlanmış En Küçük Kareler" yöntemi, özellikle ekonometride birden fazla kesit (cross-section) ve zaman serisi veri setinin bir araya getirildiği panel veri analizinde kullanılan bir istatistiksel yöntemdir.
2. "Sabit Etkiler" yöntemi, panel veri analizinde kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu yöntem, zamana bağlı değişmeyen gözlem birimlerinin etkilerini kontrol altına almaya yarar.
3. "Rassal Etkiler" yöntemi, panel veri analizlerinde kullanılan bir diğer istatistiksel modelleme yöntemidir. Sabit Etkiler yöntemi gibi, Rasgele Etkiler yöntemi de bireyler, şirketler, ülkeler veya diğer çapraz kesit birimlerinin zaman içerisindeki gözlemlerinde kullanılır. Ancak, bu iki yöntem arasındaki temel fark, Rasgele Etkiler modelinin gözlem birimlerine özgü etkileri sabit değil, rastgele varyasyonlar olarak ele almasıdır.

4. “Genişletilmiş Momentler Yöntemi” (GMM), ekonometrik modelleme ve parametre tahmini için kullanılan yarı-parametrik bir istatistiksel yöntemdir. GMM, 1982 yılında Lars Peter Hansen tarafından geliştirilmiş ve zamanla ekonometri ve istatistik alanlarında oldukça popüler hale gelmiştir. Yöntem, özellikle model hatalarının klasik doğrusal en küçük kareler varsayımlarını karşılamadığı durumlar için uygundur.

4.3. Veri Seti

Bu araştırmada kullanılan verilerin tamamı TÜİK’ten alınmıştır. Analizin anlaşılabilirliği için modele dâhil edilen verilerin tanıtılması gerekmektedir. Bu veriler aşağıdaki gibidir:

- **Enflasyon**

Enflasyon kavramı, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışı ifade etmektedir. Fiyatlar genel düzeyi ise, belirli bir mal sepetinin belirli bir dönem aralığındaki ortalama fiyatıdır (TÜİK). Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış eğiliminde olduğu bir durumu ifade etmektedir. Fiyatlar genel seviyesi ise ekonomi içerisinde yer alan mal ve hizmetlerin fiyatının tümünün ağırlıklı ortalaması anlamına gelmektedir. Enflasyon kavramının tanımı yapılırken tüm mal ve hizmetlerin fiyatının artış göstereceğini söylemek doğru olmayacaktır. Bazı mal ve hizmetlerin fiyatı artarken bazı mal ve hizmetlerin fiyatı ise azalabilir veya aynı kalabilir. Enflasyon oranını, bu fiyatlar genel seviyesinin belirli bir dönem aralığında meydana gelen yüzdelik artışlar belirlemektedir (Yıldırım, 2017).

Enflasyon olgusunun ortaya çıkmasının şartı fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış göstermesidir. En önemli hususlardan bir tanesi seçilmiş olan mal ve hizmetlerden oluşan bir mal sepeti ve bu mal sepetinin toplam finansal değeridir. Finansal bu değer fiyatlar genel seviyesini ifade etmektedir. Bir diğer önemli husus ise mal sepetinin finansal değerinin süreklilik arz edecek şekilde artış eğiliminde olmasıdır.

Enflasyon kavramıyla yakın ilişkili bir kavram olan fiyat artışı kavramı, belirli bir malın veya mal ve hizmet sepetinin tek defaya mahsus artış göstermesidir. Örneğin bir ekmeğin birim fiyatı 10 TL’den 11 TL’ye çıkmış ve sonraki ayda da 12 TL’ye çıkmış olsun. Böyle bir durumda yalnızca bir malın fiyatında artış olduğu için enflasyondan bahsedilemez, bu durum bir fiyat artışıdır (Yıldırım, 2017).

- **Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)**

Türkiye'de Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH), diğer birçok ülkede olduğu gibi, üç ana yöntem kullanılarak hesaplanmaktadır. Bunlar; üretim, harcama ve gelir yöntemleridir. Üretim yöntemi, ülkedeki tüm sektörlerin bir yılda ürettikleri mal ve hizmetlerin toplam değerini ölçer. Bu değere ulaşırken, ekonomide üretilen final mal ve hizmetlerin değerinden, bu ürünlerin üretim sürecinde kullanılan ara mal ve hizmetlerin değeri düşülür; böylece katma değer hesaplaması yapılır. Türkiye'de genellikle GSYH hesaplamalarında bu yöntem esas alınmaktadır (TÜİK, 2024).

Harcama yöntemi ise GSYH'yı tüketim harcamaları, yatırım harcamaları, hükümet harcamaları ve net ihracat (ihracat-ithalat) toplamı olarak hesaplar (TÜİK, 2024).

Gelir yöntemi, üretim sürecinden elde edilen gelirleri toplar. Bunlar, ücretler, faiz gelirleri, kira gelirleri ve şirket karları gibi kalemlerden oluşur (TÜİK, 2024).

Bu üç yöntem teoride aynı sonuca ulaşmalıdır çünkü hepsinin odağında ekonominin toplam değeri vardır. Ancak, pratikte farklı istatistiki yöntemlerden ötürü, küçük farklılıklar olabilir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), bu hesaplamaları yaparak Türkiye'nin GSYH verilerini düzenli olarak yayımlar ve bu hesaplamalarda çeşitli veri kaynaklarını ve ekonomik göstergeleri kullanır (TÜİK, 2024).

- **Nüfus yoğunluğu**

Bir kilometrekareye düşen nüfusu ifade etmektedir. Harita Genel Komutanlığı'ndan temin edilen 1/1.000.000 ölçekli harita baz alınarak hesaplanmıştır. Doğal göller ve baraj gölleri hariç Türkiye'nin yüzölçümü 769.604 km²'dir (TÜİK, 2024).

Nüfus yoğunluğu, belirli bir alanda yaşayan insan sayısının o alanın büyüklüğüne (genellikle kilometre kare başına) bölünmesiyle hesaplanan bir ölçüttür. Basitçe ifade etmek gerekirse, nüfus yoğunluğu birim alanda yaşayan insan sayısını gösterir ve genellikle kişi/km² cinsinden ifade edilmektedir.

Nüfus yoğunluğu, şehirlerin, bölgelerin veya ülkelerin ne kadar kalabalık olduğunu anlamak için kullanılmaktadır. Yüksek nüfus yoğunluğuna sahip yerler genellikle büyük şehirler veya kentsel alanlar olup, insanların yakın mesafede bir arada yaşadıkları yerlerdir. Düşük nüfus yoğunluğuna sahip alanlar ise genelde kırsal alanlar veya daha az nüfusa sahip bölgelerdir.

- **Ortalama hanehalkı büyüklüğü**

Bir hanehalkını oluşturan kişilerin ortalama sayısıdır. Ortalama hanehalkı büyüklüğü, toplam hanehalkı nüfusunun toplam hanehalkı sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır (TÜİK, 2024).

- **Kır nüfusunun toplam nüfusa oranı**

Bucak ve köylerdeki nüfustur. Köy nüfusunun toplam nüfusa bölünmesiyle hesaplanmaktadır (TÜİK, 2024).

- **Eğitim oranları**

İlkokul mezunları, ortaokul mezunları, lise ve dengi okul mezunları ve fakülte ve yüksekokul mezunlarının toplam nüfus içindeki payları ayrı ayrı dikkate alınarak hesaplanmıştır. Girilen eğitim programlarını başarılı olarak tamamlayan kişilerin sayısı mezun olanlar kavramını ifade etmektedir.

4.4. Analiz Sonuçları

Yapılan testler sonucunda analizin güvenilirlik sonuçları Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

1. Hausman Testi: Hausman testi, rastgele etkiler modelinin tercih edildiği boş hipotez altında sabit etkiler tahmincilerini test etmektedir.

Tablo 1

Hausman Testinin Sonucu (Toplam Mali Suç)

Effect Test	Chi-Sq.	Prob
Cross-section random	13.81	0.0168

Tablo 2

Hausman Testi Testinin Sonucu (İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefe Suçu)

Effect Test	Chi-Sq.	Prob
Cross-section random	63.64	0.0000

2. Breusch-Pagan Lagrange Çarpan Testi: bir regresyon modelinde heteroskedastisite (eş varyans olmamak) varlığını test etmek için kullanılan bir istatistiksel sınamadır. Rassal etkiler için çarpanı test etmektedir.

Tablo 3*Breusch-Pagan Lagrange Çarpan Testinin Sonucu (Toplam Mali Suç)*

Effect Test	Chi-Sq.	Prob
Cross-section random	688.86	0.0000

Tablo 4’te toplam mali suçun, toplam suç içinde payı hesaplanarak diğer faktörlerle analize tabi tutulmuştur.

Tablo 4*Toplam Mali Suç*

VARIABLES	(Havuzlanmış EKK) Toplam Mali Suç Oranı	(Sabit Etkiler) Toplam Mali Suç Oranı	(Rassal Etkiler) Toplam Mali Suç Oranı	(GMM) Toplam Mali Suç Oranı
L. Toplam Mali Suç Oranı				0.539*** (0.0443)
Nüfus Yoğ.	4.62e-05** (2.10e-05)	0.000340 (0.000379)	7.43e-05** (3.66e-05)	0.000281 (0.000455)
Enflasyon	0.00193 (0.00122)	0.00398*** (0.000957)	0.00403*** (0.000949)	0.00400*** (0.000822)
GSYH (TL)	-2.66e-06*** (6.91e-07)	-2.97e-06*** (7.70e-07)	-3.56e-06*** (7.06e-07)	-2.79e-06*** (7.55e-07)
Ort. Hanehalkı	-0.0410*** (0.00451)	-0.0806*** (0.0150)	-0.0616*** (0.00850)	-0.0174 (0.0279)
Kır Nüfusu	-0.00448*** (0.000388)	0.00239 (0.00148)	-0.00263*** (0.000734)	-0.00468** (0.00191)
Eğitim	-0.0226*** (0.00236)	-0.0227*** (0.00345)	-0.0233*** (0.00264)	-0.0111** (0.00518)
Constant	0.995*** (0.0339)	0.865*** (0.103)	1.018*** (0.0567)	0.521*** (0.172)
Observations	813	813	813	651
R-squared	0.358	0.433		
Number of iD		81	81	81

Parantez içinde yer alan veriler standart sapmayı göstermektedir. ***p<0.01, **p<0.05, *p<0.1

Analizden elde edilen sonuçlara göre;

- “Nüfus Yoğunluğu” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK ve rassal etkiler yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Havuzlanmış EKK ve rassal etkiler yöntemlerine göre, nüfus

yoğunluğu ve mali suçlar arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Yani, nüfus yoğunluğunun artması mali suç işlenme olasılığını arttırmaktadır.

- “Enflasyon” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, enflasyon ve mali suçlar arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Enflasyondaki artış mali suç işlenme olasılığını arttırmaktadır.
- “GSYH (TL)” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, GSYH ile mali suçlar arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, GSYH artması sonucunda mali suç işlenme olasılığını azalmaktadır.
- “Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler ve rassal etkiler yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, ortalama hanehalkı büyüklüğü ile mali suçlar arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, ortalama hanehalkı büyüklüğünün artması sonucunda mali suç işlenme olasılığını azalmaktadır.
- “Kır Nüfusu” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ile mali suçlar arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payının artması sonucunda mali suç işlenme olasılığını azalmaktadır. Başka bir ifadeyle şehirleşme oranındaki artış mali suç işlenme olasılığını arttırıcı şekilde etkilemektedir.
- “Eğitim” ile bağımlı değişken olan “Toplam Mali Suç Oranı” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, eğitim düzeyi ile mali suçlar arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, eğitim kurumlarından mezun olanların sayısal olarak artması sonucunda mali suç işlenme olasılığını azalmaktadır. Başka bir ifadeyle eğitim düzeyinin azaldığı durumda bireylerin mali suç işleme olasılığı artmaktadır.

Tablo 5’te İcra ve İflas Kanunu’na muhalefet suçu ile diğer faktörler arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Tablo 5*İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu*

VARIABLES	(Havuzlanmış EKK) İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu	(Sabit Etkiler) İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu	(Rassal Etkiler) İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu	(GMM) İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu
L. İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu				0.357*** (0.0470)
Nüfus Yoğ.	0.443*** (0.0518)	3.936*** (0.557)	0.659*** (0.121)	7.581*** (0.598)
Enflasyon	-6.916** (3.019)	-2.920** (1.413)	-3.331** (1.467)	-2.610** (1.136)
GSYH (TL)	-0.00267 (0.00172)	-0.00105 (0.00114)	-0.000801 (0.00116)	0.00152 (0.00112)
Ort. Hanehalkı	-88.30*** (11.43)	-71.12*** (22.58)	-78.46*** (19.86)	-123.4*** (43.97)
Kır Nüfusu	-7.161*** (0.963)	1.556 (2.192)	-1.169 (1.801)	-1.031 (2.780)
Eğitim	-19.78*** (5.907)	-10.02* (5.133)	-11.27** (4.825)	-26.75*** (7.247)
Constant	1,066*** (84.94)	206.3 (153.1)	696.3*** (134.8)	233.8 (243.3)
Observations	795	795	795	613
R-squared	0.267	0.107		
Number of iD		81	81	80

Analizden elde edilen sonuçlara göre;

- “Nüfus Yoğunluğu” ile bağımlı değişken olan “İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, nüfus yoğunluğu ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Yani, nüfus yoğunluğunun artması sonucunda İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı artmaktadır. Başka bir ifadeyle nüfusun yoğunluğunun az olduğu bölgelerde İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır.
- “Enflasyon” ile bağımlı değişken olan “İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, enflasyon ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani,

enflasyonun artması sonucunda İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır.

- “GSYH” ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasında herhangi anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.
- “Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü” ile bağımlı değişken olan “İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu yöntemlere göre, ortalama hanehalkı büyüklüğü ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Bağımlı değişken olan İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu, ortalama hanehalkı büyüklüğünden yüksek oranda etkilenmektedir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün %1'lik artışı karşısında, havuzlanmış EKK yöntemine göre %88,30, sabit etkiler yöntemine göre %71,12, rassal etkiler yöntemine göre %78,46 ve GMM yöntemine göre %123,4 oranında azalmaktadır. Yani, ortalama hanehalkı büyüklüğünün artması sonucunda İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır.
- “Kır Nüfusu” ile bağımlı değişken olan “İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK yöntemine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemle göre, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payının artması sonucunda İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır. Başka bir ifadeyle şehirleşmenin yüksek olduğu yerlerde İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı artmaktadır.
- “Eğitim” ile bağımlı değişken olan “İcra ve İflas Kanunu'na Muhalefet Suçu” arasındaki ilişki havuzlanmış EKK, sabit etkiler, rassal etkiler ve GMM yöntemlerine göre anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu yöntemlere göre, eğitim düzeyi ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yani, eğitim kurumlarından mezun olanların sayısının artması sonucunda İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır. Başka bir ifadeyle eğitim düzeyinin azaldığı durumda bireylerin İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunu işlenme olasılığı artmaktadır.

Tablo 6’da dolandırıcılık suçu ve diğer faktörler analize tabi tutulmuştur. Sonuçlar “Havuzlanmış EKK” yöntemine göre açıklanacaktır.

Tablo 6

Dolandırıcılık Suçu

VARIABLES	(Havuzlanmış EKK) Dolandırıcılık Suçu	(Sabit Etkiler) Dolandırıcılık Suçu	(Rassal Etkiler) Dolandırıcılık Suçu
L. Dolandırıcılık Suçu			
Nüfus Yoğ.	0.841*** (0.0316)	-12.82*** (0.529)	0.784*** (0.0555)
Enflasyon	1.059 (1.845)	-0.163 (1.366)	1.549 (1.807)
GSYH (TL)	-0.00184** (0.000811)	0.00288*** (0.000885)	-0.00195** (0.000945)
Ort. Hanehalkı	-10.45 (7.256)	8.005 (18.00)	-2.723 (13.53)
Kır Nüfusu	-2.586*** (0.634)	2.896 (2.105)	-3.683*** (1.212)
Eğitim	-2.381 (2.392)	3.703 (4.502)	-1.394 (4.147)
Constant	190.9** (74.90)	952.6*** (164.1)	187.7 (133.8)
Observations	781	781	781
R-squared	0.539	0.460	
Number of iD		81	81

Analizden elde edilen sonuçlara göre;

- Nüfus yoğunluğu ve dolandırıcılık suçu arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani nüfus yoğunluğu arttıkça dolandırıcılık suçunun işlenme olasılığı da artmaktadır.
- GSYH ile dolandırıcılık suçu arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiye bakıldığında GSYH artması dolandırıcılık suçunun işlenme olasılığını azaltmaktadır.
- Kır nüfusu ile dolandırıcılık suçu arasındaki ilişki de negatif yönlüdür. Kır nüfusunun artması, dolandırıcılık suçunun işlenme olasılığını azaltmaktadır. Bu faktörün analizinden elde edilen sonuç, ilk faktörümüz olan nüfus yoğunluğu ve bağımlı değişkenimiz dolandırıcılık suçu arasındaki ilişkiyi de destekler niteliktedir.

- Dolandırıcılık suçu ile enflasyon, ortalama hanehalkı büyüklüğü ve eğitim arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Tablo 7’de yolsuzluk suç ile diğer faktörler analize tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar “Sabit Etkiler” yöntemine göre açıklanacaktır.

Tablo 7

Yolsuzluk Suçu

VARIABLES	(Havuzlanmış EKK) Yolsuzluk Suçu	(Sabit Etkiler) Yolsuzluk Suçu	(Rassal Etkiler) Yolsuzluk Suçu	(GMM) Yolsuzluk Suçu
L. Yolsuzluk Suçu				-0.386*** (0.140)
Nüfus Yoğ.	0.000878*** (0.000288)	0.00514 (0.00774)	0.000878*** (0.000288)	0.00506 (0.0103)
Enflasyon	-0.00850 (0.0276)	0.00552 (0.0347)	-0.00850 (0.0276)	-0.00478 (0.0462)
GSYH (TL)	-7.15e-06 (1.42e-05)	4.80e-05* (2.66e-05)	-7.15e-06 (1.42e-05)	0.000115* (6.38e-05)
Ort. Hanehalkı	-0.0278 (0.107)	-1.037* (0.597)	-0.0278 (0.107)	-2.716 (2.030)
Kır Nüfusu	0.00548 (0.00922)	-0.0865 (0.0800)	0.00548 (0.00922)	0.00317 (0.258)
Eğitim	0.0731 (0.0554)	-0.258* (0.154)	0.0731 (0.0554)	-0.598 (0.518)
Constant	1.155 (0.808)	9.479* (4.851)	1.155 (0.808)	16.14 (14.63)
Observations	225	225	225	53
R-squared	0.058	0.069		
Number of iD		65	65	22

Analizden elde edilen sonuçlara göre;

- GSYH ile yolsuzluk suçu arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. GSYH arttıkça yolsuzluk suçlarının işlenme olasılığı da artmaktadır.
- Ortalama hanehalkı büyüklüğü ile yolsuzluk suçu arasında ise negatif bir ilişki söz konusudur. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça yolsuzluk suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır.
- Eğitim düzeyi ile yolsuzluk suçu arasında da negatif bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeyinin artması yolsuzluk suçunun işlenme olasılığını azaltmaktadır.
- Yolsuzluk suçu ile nüfus yoğunluğu, enflasyon ve kır nüfusu arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Tablo 8’de kaçakçılık suçu ile diğer faktörler analize tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar “Sabit Etkiler” yöntemine göre açıklanacaktır.

Tablo 8

Kaçakçılık Suçu

VARIABLES	(Havuzlanmış EKK) Kaçakçılık Suçu	(Sabit Etkiler) Kaçakçılık Suçu	(Rassal Etkiler) Kaçakçılık Suçu	(GMM) Kaçakçılık Suçu
L. Kaçakçılık Suçu				0.361*** (0.0418)
Nüfus Yoğ.	0.00939 (0.00791)	-0.139 (0.164)	0.0116 (0.0127)	0.114 (0.196)
Enflasyon	3.102*** (0.466)	2.353*** (0.410)	2.752*** (0.404)	2.938*** (0.375)
GSYH (TL)	-0.00108*** (0.000263)	-0.000481 (0.000333)	-0.000888*** (0.000292)	-0.00111*** (0.000395)
Ort. Hanehalkı	9.304*** (1.767)	-18.32*** (6.558)	7.206** (3.128)	-25.27** (11.32)
Kır Nüfusu	-0.236 (0.152)	-0.278 (0.665)	-0.104 (0.266)	-1.170 (0.908)
Eğitim	4.588*** (0.920)	1.936 (1.539)	5.202*** (1.089)	0.287 (2.576)
Constant	-61.66*** (13.33)	83.20* (45.68)	-64.61*** (21.15)	135.3* (74.64)
Observations	742	742	742	540
R-squared	0.126	0.166		
Number of iD		81	81	81

Analizden elde edilen sonuçlara göre;

- Enflasyon ile kaçakçılık suçu arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Enflasyonun artması durumunda kaçakçılık suçunun işlenme olasılığı da artmaktadır.
- Ortalama hanehalkı büyüklüğü ile kaçakçılık suçu arasındaki ilişki ise negatif yönlüdür. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça kaçakçılık suçunun işlenme olasılığı azalmaktadır.
- Kaçakçılık suçu ile nüfus yoğunluğu, GSYH, kır nüfusu ve eğitim arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Davranışsal finans, insanların sıklıkla rasyonel olmayan ve öngörülebilir şekillerde davrandıklarını ve kararların sık sık duygusal etkiler ve bilişsel önyargılar tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır. Mali suçlar ise, bireylerin kişisel kazanç sağlamak için yasa dışı mali eylemler gerçekleştirdiği davranışları kapsamaktadır. İki kavram arasındaki bağlantı doğrudan olmasa da dolaylı yollarla ilişkilendirilebilir. Bireylerin kendine aşırı güvenmesi kişinin kendi yeteneğini ve bilgisini fazla değerlendirmesine sebep olabilir. Bu da yasa dışı faaliyetleri haklı çıkarmada veya mali suçun getirebileceği riskleri küçümsemekte bir faktör olabilir. Kişilerin olaylar üzerinde gerçekte sahip olduklarından fazla kontrol sahibi olduğunu düşünmeleri, yasa dışı faaliyetlere girme cesaretini artırabilir. Bireylerin gelecekteki olumlu sonuçlara olan inançları aşırı düzeyde yüksek olabilir ve olası kötü sonuçları görmezden gelme eğiliminde olabilirler. Bu durum, potansiyel olarak hem yüksek getirili hem de yüksek riskli yasa dışı faaliyetlere aşırı meyletmeye yol açabilir. Bireylerin, özellikle finansal sıkıntı içindeyken veya rekabetin yüksek olduğu sektörlerde, zor durumdan çıkmak için mali suçlara meylettikleri görülebilir. Davranışsal finans, insanların kayıplardan kaçınma eğilimi nedeniyle daha büyük riskler alabileceğini ortaya koyar ki bu da mali suç işleme olasılığını artırabilir.

İcra ve İflas Kanuna muhalefet suçu, bir borçlunun yasal olarak iflas ve icra süreçleri sırasında belirli yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle işlediği bir suç türüdür. Davranışsal finans, insanların sahip oldukları mali durum ve borçlarla ilgili bilişsel yanılgılara düşebileceğini ortaya koymaktadır. Aşırı iyimserlik gibi hatalar, borçluların gerçek mali durumlarını yanlış değerlendirmelerine ve gereğinden fazla risk almalarına neden olabilir. Stres, korku ve panik gibi duygusal durumlar, borçluların rasyonel düşünme becerilerini etkileyebilir. Bu tür duygusal tepkiler, borçluların yasal süreçlere aykırı hareket etmesine ve suça meyil göstermelerine neden olabilir. Borçlular, mevcut yasal sistemin kendi lehine çalışmayacağına dair bir inanca sahip olabilir. Bir toplumda yaygın olan yasalara karşı güvensizlik veya iflasın bir damga olarak görülmesi, borçluların yasal süreçlerden kaçınmaya çalışmasına ve bu süreçlerde yasa dışı yollar denemesine neden olabilir. Borçlular, mali zorluklarını çözmek için yasa dışı yöntemlere başvurmayı cazip bulabilirler.

Analizden elde edilen sonuçlar, nüfus yoğunluğunun toplumsal dinamikler üzerindeki etkisinin mali suçlara da yansıdığını göstermektedir. Pozitif yönlü ilişki, daha kalabalık

bölgelerde mali suç oranlarının arttığını ifade etmektedir. Bu tür sonuçlar, şehir planlamacıları, sosyologlar, kriminologlar ve politika yapıcılar için önemli bilgiler sunar. Çünkü bu sonuçlar, yoğun nüfuslu alanlarda güvenlik önlemlerinin artırılması, ekonomik ve sosyal politikaların gözden geçirilmesi gerektiğine işaret edebilir. Ayrıca, bu sonuçlara göre politika yapıcılar, kentsel planlama, toplumsal güvenlik ve hukuk düzeninin güçlendirilmesi gibi önlemleri göz önünde bulundurarak nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerdeki mali suçlarla mücadeleyle yönelik stratejiler geliştirebilirler.

Analizden elde edilen sonuçlar, enflasyon ile toplam mali suç oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ekonomik zorluklar yüzünden insanların mali suçlara yönelme olasılığının daha yüksek olduğu yönündeki genel kanıyı destekler niteliktedir. Sabit etkiler (fixed effects), rassal etkiler (random effects), ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) gibi çeşitli ekonometrik yöntemlerin benzer sonuçlar vermesi, analizin güçlü ve tutarlı olduğunu göstermektedir. Politika önerisi olarak, enflasyonu kontrol altında tutma politikası dolaylı olarak mali suçları da azaltmaya yardımcı olarak kullanılabilir yani mali suçları azaltmada yan fayda olarak görülebilir.

GSYH'nin artmasıyla birlikte mali suç oranlarının azalması, ekonomik büyümenin suç oranlarını düşürdüğünü göstermektedir. Bu durum, ekonomik refahın artışıyla birlikte bireylerin yasadışı faaliyetlere yönelme ihtiyacının azalması gibi faktörlerle açıklanabilir. Devletlerin ve politika yapıcılarının GSYH'yi arttırıcı faaliyetlere yönelik politikalar izlemesi, mali suçlarla mücadelede etkili bir strateji olabilir.

Elde edilen bulgular sosyoekonomik dinamiklerin ve aile yapısının vicdani suç davranışları üzerindeki olası etkilerini yansıtabilir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün artması muhtemelen daha güçlü aile bağlarına ve böylece daha iyi sosyal destek ağlarına işaret etmektedir. Eğer ortalama hanehalkı büyüklüğü göz önüne alınarak suç önleme ve müdahale programları düzenlenirse, bu faktör mali suçların azaltılmasında kullanılabilir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün artmasıyla mali suç oranlarının azalması, genellikle sosyal bağlar ve toplumsal destek sistemleri ile açıklanabilir. Daha büyük hanehalkları, bireylerin daha yoğun sosyal etkileşimlerde bulunmasını sağlayarak, suç işleme eğilimlerini azaltabilir. Aile yapısını güçlendirici politikalar, mali suçlarla mücadelede bir yol olarak önerilebilir.

Kır nüfusunun yani kırsal alandaki insanların oranının toplam nüfus içinde artmasıyla mali suç oranlarının düşme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, yaygın

olarak şehirleşmenin getirdiği birtakım sosyoekonomik faktörlerle açıklanabilir. Şehirlerdeki yoğunlaşma, rekabet, anonim yaşam tarzı ve çeşitlenen iktisadi fırsatlar mali suçların işlenmesi için daha elverişli bir zemin hazırlayabilir. Öte yandan kırsal bölgeler genellikle daha az nüfus yoğunluğuna, sıkı topluluk bağlarına ve bireyler arası yakın ilişkilere sahiptir, bu da suç işleme ihtimalini azaltıcı faktörlerden biri olabilir. Kırsal bölgelere daha fazla yatırım yapılarak, kırsal nüfus için ekonomik fırsatlar yaratılarak mali suçların önlenmesi sağlanabilir. Bununla birlikte, şehirleşme sürecinin yönetilmesi, altyapının geliştirilmesi, sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi ve toplumsal uyumun desteklenmesi gibi tedbirlerle de mali suçların önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Analizde kullanılan yöntemlerin hepsinde eğitim düzeyi ile mali suç oranları arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Yani, eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte mali suç işleme olasılığı azalmaktadır. Eğitim seviyesinin artması mali suç oranlarının düşmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim imkânlarının ve kalitesinin artırılması, bireylerin mali suç işleme olasılığını azaltmakta önemli bir rol oynamaktadır. Toplumun eğitim seviyesini yükseltilmesi, sadece bireylerin kişisel ve mesleki gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda mali suçlardaki azalma gibi toplumsal faydalar da sağlayabilir. Eğitim programlarının tasarlanması ve finansmanının sağlanması, suçla mücadelede ve mali istikrarın sağlanmasında kullanılabilecek proaktif bir yol olabilir.

Analizimiz son derece önemli bir demografik faktör olan nüfus yoğunluğunu, hukukun uygulanması ve ihlaliyle ilişkilendirmektedir. Analiz sonuçları, nüfus yoğunluğundaki artışın İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığının arttığını gösteriyor. Bu sonuçlar, hukukun uygulanması ile ilgili politikaların, demografik değişkenler göz önünde bulundurarak şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Hukuk uygulaması ve sosyoekonomik olaylar arasındaki ilişkiyi irdeleyen yasama organları, politika yapıcılar ve akademisyenler için bu tür bulgular, nüfusun özelliklerini ve suç işleme davranışını etkileyebilecek diğer muhtemel değişkenleri belirlerken, nüfus yoğunluğunu bir risk faktörü olarak göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir. Çalışma, politikacıların özellikle şehirleşme oranının yüksek olduğu bölgelerde, suçun önlemesine ilişkin çalışmalarında ve hukuk uygulamalarının etkili bir şekilde planlanmasında önemli bir dayanak oluşturabilir. Nüfus yoğunluğu sosyal etkileşimlerin ve insanların birbirine yabancılaşma ihtimalinin artmasına yol açabilir, bu da yasa dışı davranışların tespit edilmesini zorlaştırabilir. Ayrıca, nüfus yoğunluğunun arttığı bölgelerde genellikle kentsel stres, toplumsal ayrışma ve ekonomik rekabet gibi

faktörler daha fazla olabilir; bu durum da İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet gibi mali suçları artırabilir.

Enflasyon arttıkça İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçunun işlenme olasılığının azalması ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Normal şartlar altında, belki de insanlar yüksek enflasyon ortamında finansal baskı altında olduğunda daha fazla hukuki problemlerle karşılaşabileceğine dair bir beklenti oluşabilir, ancak elde edilen sonuçlar bu varsayımın aksini işaret etmektedir. Bu sonuç, birçok faktörden kaynaklanıyor olabilir; örnek verecek olursak, enflasyonist dönemlerde borçların ödenmesindeki zorluklar yüzünden kişilerin yasal yollara başvurma ihtimalinin azalması veya yüksek enflasyonun yol açtığı belirsizlikler nedeniyle icra ve iflas işlemlerinin daha az başlatılması gibi nedenler olabilir. Yahut borçların reel değerindeki azalma sonucunda borçların ödenmesi kolaylaştırabilir ve bu sebeple icra ve iflas safhasına geçmeden borçlu ve alacaklı arasındaki ilişki ödemeye birlikte sonlanabilmektedir.

Daha büyük hanehalkları olan bölgelerde insanlar, anlaşmazlık konusu olan borçlarını ödeme konusunda daha fazla sorumluluk alıyor ya da bu tür suçları işleme ihtimalleri azalıyor olabilir. Bu nedenle geleneksel aile yapısının korunmasına gerekli önem ve hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. Hanehalkı büyüklüğünü artırıcı sosyal politikalar tasarlanabilir veya geniş aile yapısına sahip topluluklara yönelik finansal destek programları geliştirilebilir.

Kır nüfusu ile İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, daha kırsal bölgelerde yaşayan insanların İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu işleme olasılığının daha düşük olduğunu gösteriyor. Bunun tersine, şehirleşme oranı yüksek olan yerlerde bu tür suçların işlenme oranı daha yüksek oluyor. Kırsal kesimlerin daha geleneksel toplum yapısı ve bireyler arası güçlü bağlar sayesinde insanların daha az borçlanmış olmaları veya borçlarını ödeme konusunda daha sorumlu davranmaları mümkün olabilir. Diğer yandan, şehirleşmenin getirdiği ekonomik baskı ve yaşam maliyetinin yüksekliği, insanları daha fazla borçlanmaya itebilir ve bu da İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçlarının şehirlerde daha yaygın olmasına yol açabilir.

Kırsal alanlardaki ekonomik aktiviteleri desteklemek ve kırsal nüfusun gelir seviyelerini yükseltmek, genel suç oranları üzerinde olumlu bir etki yapabilir. Benzer şekilde, şehirlerdeki borçlanma dinamiklerini anlayarak ve insanların borç altında ezilmesini önleyecek politikalar geliştirerek, İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçlarını azaltmak yardımcı olabilir.

Eğitim düzeyinin artmasının bireylerin İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet suçu işleme olasılığını azalttığını söyleyebiliriz. Buradan, eğitim kurumlarından mezun olan kişi sayısındaki artışın bu tür suçların işlenme olasılığını düşürdüğü çıkarımı yapılabilir. Benzer şekilde, eğitim düzeyinin düşük olduğu durumlarda, bu tür suçların işlenme olasılığı artmaktadır.

Elde edilen bulgular, eğitim düzeyinin suç oranlarını düşürmede önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Eğitim seviyesi arttıkça suç işlenme olasılığının azaldığını yapılan analizde görmekteyiz. Eğitimin bireylere sunduğu bilgi, beceri ve etik değerlerin genel olarak toplumsal hayat ve yasaların ihlal edilmemesine katkıda bulunduğu söyleyebiliriz. Bu nedenle, eğitim politikalarının güçlendirilmesi ve toplumun genel eğitim seviyesinin artırılması, suç oranlarının düşürülmesi için etkili bir yöntem olabilir.

Mali suçların önlenmesine yönelik olarak aşağıda birtakım önerilere yer verilmiştir:

- Halkı mali suçlar hakkında bilinçlendirmek, suç işlemeye yönelik isteklerini azaltabilir. Ayrıca, vergi daireleri ve vergi müfettişleri için davranışsal finans prensiplerine göre yapılandırılmış eğitimler düzenlenerek, vergi mükellefi ile iletişimde daha etkin yöntemler geliştirilebilir.
- Karmaşık vergi mevzuatları mükelleflerin kafa karışıklığını artırabilir ve yanlışlıkla veya kasıtlı suçların işlenmesine zemin hazırlayabilir. Mevzuatın sadeleştirilmesi bu riski azaltabilir.
- Vergi mükelleflerine zamanında ve eksiksiz beyanlarda bulunmaları halinde çeşitli teşvikler sunmak, doğru vergilendirme davranışını teşvik edebilir.
- Etkin bir denetim sistemi ve suç işlendiğinde uygulanan caydırıcı cezaların varlığı, suç işleme oranlarını azaltabilir. Hazine ve Maliye Bakanlığı, vergi daireleri ve diğer ilgili kurumlar, etkin denetim stratejileri geliştirerek mali suç risklerini azaltabilirler.
- Yapay zekâ gibi teknolojilerin kullanımı, anormal ve şüpheli mali hareketleri tespit etmek için kullanılabilir, böylece potansiyel suçlar daha hızlı ve etkin bir şekilde fark edilebilir.
- Vergi mükelleflerin profil analizi, geçmiş davranışları ve işlem desenleri dikkate alınarak, yüksek riskli gruplara özel denetim faaliyetleri uygulanabilir.

- Vergi kaçırma ve diğer mali suçlar hakkında bilgi sahibi bireylerin, isimsiz olarak ihbarda bulunabilmeleri için mekanizmalar geliştirilebilir, bu da ihbar oranlarını artırarak suçların ortaya çıkarılmasına katkı sağlayabilir.
- Mali suçları anlamak ve önlemek için davranışsal psikoloji ve finans alanında uzman birimler oluşturulabilir. Bu birimler, mali suçlara yatkın davranış modellerini analiz edip bu bilgilere dayalı önleyici stratejiler geliştirebilir.

Bu öneriler bir strateji çerçevesinde uygulandığında, mali suçların ve ekonomik suçların önlenmesinde önemli ilerlemeler kaydedilebilir.

KAYNAKÇA

- Allingham, M.G ve Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis, *Journal of Public Economics*, 1(3), 323-338.
- Angner, E., ve Loewenstein, G. (2006). Handbook of the philosophy of science: philosophy of economic, *Behavioral Economics*, 13(2), 641-690.
- Arslan, Ç. ve Kayañecek, M. (2010). 5941 sayılı çek kanunu şerhi, Yazarın Kendi Yayınları. Ankara.
- Aşık, İ. (2006). *İcra sözleşmeleri*, (1. Baskı). Turhan Kitapevi, 199.
- Aydın, D. (2021). Dolandırıcılık suçu. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2) 655. <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.979085>
- Aykın, H. (2017). Mali suç ve mali suçla mücadele, *Vergi Dosyası*.
- Bayraklı, H. H. (2006). *Vergi ceza hukuku*, (3. Baskı), Külcüoğlu Kültür Merkezi Yayınları.
- Bilici, N. (2006). *Vergi hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 92.
- Birliğı, T. B. (2015). *Ceza ve ceza muhakemesi hukuku dersleri*, Adalet Yayınevi.
- Camerer, C. F. ve Loewenstein, G. (2002). Behavioral economics: past, present, future; advances in behavioral economics, *Carnegie-Mellon University Working Paper*.
- Ce, (2005), *Organised crime situation report 2005 focus on the threat of economic crime*, Strasbourg, Council of Europe.
- Çek Kanunu (5941). *Resmî Gazete* 27438 (14.12.2009). Erişim 10.01.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5941&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Çeker, M. (2012). *Ticaret hukuku*. (3. Baskı), Karahan Kitapevi.
- Çetin, E. H. (2007). *İcra ve iflas suçları ve yargılama usulü*, Adalet Yayınları, 20.
- Demirbaş, T. (2014). *Kriminoloji*, Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, B. (2016). *Vergi ziyai cezası, Vergi ziyai cezasına itiraz ve iptal davası* barandogan.av.tr adresinden 14.02.2024 tarihinde ulaşılmıştır.
- Domaniç, H. (1990). *Türk ticaret kanunu şerhi*, C.III, C.IV. Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, 529.
- Donay, S. (2010). *Gerekçeli ve açıklamalı çek kanunu*, Beta Yayınları.
- Dönmezler, S. (2001). *Kişilere ve mala karşı işlenen cürümler*, Beta Yayıncılık, 345.

- Eğilmez, A. M. (2022, 29 Ağustos). *Hayat pahalılığı ve enflasyondan farkı*, Kendime yazılar. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/08/hayat-pahalig-ve-enflasyondan-fark.html> adresinden 10.05.2024 tarihinde alınmıştır.
- Ercan, İ. (2005). İcra iflas suçları üzerine bazı düşünceler, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 7-8.
- Erman, S. *Özel kanunlar açısından ticari ceza hukuku*.
- Gazel, S. (2016). *Davranışsal finans psikolojik eşik ve önyargılar*, Detay Yayıncılık.
- Gören, Ö. (2012). *Mali suçlar hukuku*, (6. Baskı), Adalet Yayınevi.
- Gözler, K. (2016). *Hukukun temel kavramları*, Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Günay, B. (2024, 23 Nisan) *Panel veri analizi*, Weebly. <https://drburhangunay.weebly.com/panel-ver304-anal304z304.html> adresinden 23.04.2024 tarihinde ulaşılmıştır.
- Günay, M. (2013). *Hukukumuzda icra suçları*, (Yayımlanmış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi.
- Hakeri, H. (2022). *Ceza hukuku genel hükümler*, Adalet Yayınevi.
- İcra ve İflas Kanunu (2004). *Resmî Gazete* 2128 (19/06/1932). Erişim 06.04.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2004&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>
- Kahneman D. (2011). *Hızlı ve yavaş düşünme*. (17. Baskı). (O.Ç. Deniztekin ve F.N. Deniztekin, Çev.) Varlık Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2022).
- Kangal, Z. T. (2003). *Tüzel kişilerin cezai sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık.
- Karakoç, Y. (1999). Vergi ziyai suçu ve cezası, *Manisa Barosu Dergisi*, 71, 40.
- Karakoç, Y. (2016). *Vergi ceza hukuku*, Yetkin Yayınları.
- Kendigelen, A. (2007). *Çek hukuku*, Arıkan Basım.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli evrak hukuku*, Nobel Yayın Dağıtım, 105.
- Kırca, İ. (2010). 5941 sayılı çek kanunu konferansı. İ. Kırca (Ed.), *5941 sayılı çek kanunu konferansı*. (s.7). Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Koca, M. ve Üzülmmez, İ. (2017). *Türk ceza hukuku özel hükümler* (4. Baskı). Adalet Yayınevi. s. 646
- Koca, M. ve Üzülmmez, İ. ve Karakehya, H. (Ed.) ve Özenbaş, N. (Ed.). (2018), *Ceza hukuku*, Anadolu Üniversitesi.
- Kojabad, A. N. (2012). *Menkul kıymetler borsalarında alınan yatırımcı kararlarına davranışsal finansın etkileri: Tahran menkul kıymetler borsası örneği ve İMKB*

karşılaştırması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.

Konuralp, C. S., (2006). *İcra ve iflas hukukunda ihtiyati tedbirler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.

Kuru, B. (2013). *İcra ve iflas hukuku el kitabı*, Adalet Yayınevi.

Mahmutoğlu, F. S. (2003) *Ekonomik suçlar bağlamında kredi hukukundan kaynaklanan suç ve idari suçlar*, Seçkin Yayınları.

Mihci Hukuk Bürosu. (2024 21 Nisan). *Vergi kaçakçılığı suçu (VUK 359)*. <https://mihci.av.tr/vergi-kacakciligi-sucu/> adresinden 21.04.2024 tarihinde ulaşılmıştır.

Mongin, P. (1997). Expected utility theory, *Handbook of Economic Methodology*, 3(2). 342-350.

Moscarini, G. (2003). *Skill and luck in the theory of turnover*, Yale University, Department of Economics.

Nofsinger, J. R. (2014). *Investment madness: How psychology affects your investing and what to do about it*, Pearson.

OECD, *About tax and crime*. (2023 14 Kasım). <https://www.oecd.org/ctp/crime/about-tax-andcrime.htm> adresinden 27.12.2023 tarihinde ulaşılmıştır.

Oğuzman, K., Seliçi, Ö. ve Oktay, S. (2002). *Kişiler hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*. İstanbul, 39.

Öztan, F. (1976). *Kıymetli evrak hukuku*, (26.Baskı). Yetkin Hukuk Yayınları, 622.

Öztopçu, D. (2016). *Bireysel yatırım kararlarının davranışsal finans açısından değerlendirilmesi ve bir uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı.

Pekcanitez, H., Atalay, O., Özkan, M.S. ve Özekes, M. (2007). *İcra ve iflas hukuku*, Turhan Kitapevi, 43.

Polat, C., Eren, H. ve Erbakıcı, F. (2013). Hırsızlık suçunu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik yaklaşımlar, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2(1). 3-4.

Polat, İ. (2009), *5607 sayılı kaçakçılıkla mücadele kanunu uyarınca ihracat kaçakçılığı suçları ve kabahatleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T. C. İstanbul Üniversitesi.

Pulaşlı, H. (2018). *Kıymetli evrak hukukunun esasları*, Adalet Yayınevi, 243.

Sarioğlu, F. (2002). Vergi ziyai suç ve cezasının incelenmesi ve değerlendirilmesi, *Mevzuat Dergisi*, 5(53).

- Scharfstein, D. S. ve Stein, J. C. (1990). Herd behavior and investment, *The American Economic Review*. 80(3),465-479.
- Selçuk, S. (1982). *Dolandırıcılık* (3. Baskı). Yasa Yayınları. 35.
- Sewell, M. (2007). *Behavioural finance*, Department of Computer Science University College London.
- Siegel, L. J. (2011). *Criminology: The core*. Belmont,CA: Wadsworth.
- Singh, R. (2010). Behavioural finance studies: Emergence and developments. *Journal of Contemporary Management Research*. 4(2).
- Şenyüz, D. (2022). *Vergi ceza hukuku*, Ekin Kitapevi.
- Şeyhanlıoğlu, M. E. (2010). *Hırsızlık suçu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Tanrısever, N. H., Düzel, O. ve Uysal, B. (2003). *Avrupa birliği temel terimler sözlüğü (İngilizce-Türkçe)*. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara. <http://Panel.Stgm.Org.Tr/Vera/App/Var/Files/T/E/Temel-TerimlerSozlugu.Doc> adresinden 07.04. 2024 tarihinde ulaşılmıştır.
- Tatoğlu, F. Y. (2020). *Panel veri ekonometrisi (Stata uygulamalı)*, Beta Yayınevi,
- Tekil, F. (1994). *Kıymetli evrak hukuku*, İstanbul, 169.
- Tekinalp, Ü. (2010, 26 Mart). *Yeni çek kanunu*. [Sözlü sunum]. 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, Ankara, Türkiye.
- Thaler, R. H. (1980), Toward a positive theory of consumer choice, *Journal of Economic Behavior ve Organization*. 1(1), 39-60.
- Thaler, R. H. (2005), *Advances in behavioral finance, Volume II*. Princeton University Press.
- Toroslul, N. (2008). *Ceza hukuku özel kısım*, Ankara, 173.
- Tufan, E. (2006). *Davranışsal finans*, Orion Yayınevi.
- Türk Ceza Kanunu (5237). *Resmî Gazete* 25611 (29.09.2004). Erişim 27.05.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (1988). *C. I.* (5. Basım). 394.
- Türk Medeni Kanunu (4721). *Resmî Gazete* 24607 (08.12.2001). Erişim 20.02.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=213&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4>
- Türk Ticaret Kanunu (6102). *Resmî Gazete* 27846 (14.02.2011). Erişim 11.04.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6102&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

- Türkiye İstatistik Kurumu, (2024, 31 Mayıs). *Üretim yöntemi ile GSYH zincirlenmiş hacim endeksi*, Meta Veriler. <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden 06 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Uyar, T. (1987). *İcra ve iflas hukukunda suç sayılan fiiller (İcra-İflas Suçları)*, Şafak Basım ve Yayınevi.
- Vergi Usul Kanunu (213). *Resmî Gazete* 10703 (04.01.1961). Erişim 10.03.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=213&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4>
- Yalçınkaya, T. (2004). *Risk ve belirsizlik algılamasının iktisadi davranışlara yansımaları*, Muğla Üniversitesi Tartışma Tebliğ, 6.
- Yargıtay İBGK, E. 1992/1, K. 1992/5, T. 14.12.1992. (2024, 10 Mayıs). *Kazancı elektronik hukuk yayıncılığı*. www.kazanci.com adresinden 10 Mayıs 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yaşar, M. (2010). Dünya gümrük örgütüncü benimsenen kaçakçılık tanımı. *Gümrük Dergisi*, 42, 81-83.
- Yazıcı, B. (2002). *Davranışsal finans*, <http://www.bilgehanyazici.com/bhvfinance/index.htm>
- Yıldırım, K. (2017). *İktisada giriş*, Nisan Kitabevi, 276.
- Yılmaz, E. (2003). Borçlunun sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirememesine ilişkin anayasa hükmü ve icra ve iflâs suçları, *M.Ü. Hukuk Fakültesi*, 493-498.
- Yiğit, U. (2004). *Vergi kaçakçılığı suçları ve diğer hürriyeti bağlayıcı vergi suç ve cezaları*, Beta Yayınevi.
- Zeelenberg, M., ve Beattie, J. (1997). Consequences of regret aversion 2: Additional evidence for effects of feedback on decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 72(1), 63-78.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Erdi YAZICI

ÖĞRENİM DURUMU

Öğrenim Derecesi	Öğrenim Yeri	Öğrenim Yılı
Yüksek Lisans	Sakarya Üniversitesi / İşletme Enstitüsü / Muhasebe ve Finansman	Devam Ediyor
Lisans	Sakarya Üniversitesi / Siyasal Bilgiler Fakültesi / Maliye	2020
Lise	Vali Mustafa Cahit Kırac Anadolu Lisesi	2014

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Görev
2023-Devam	Sakarya Ali Fuat Cebesoy Vergi Dairesi	Gelir Uzman Yrd.

YABANCI DİL

İngilizce

ESERLER

Yazıcı, E. (2024). An empirical review on financial crimes (fraud), S. K. Horwath (edt.), *11 International may 19 innovative scientific approaches congress* (ss.130-137), <https://www.19mayis.org/>